

ZDROJ

Ayn Randová

DOKOŘÁN / JIŘÍ KINKOR

Ayn Randová

ZDROJ

Ayn Randová

ZDROJ

Copyright © 1943 by the Bobbs-Merrill Company

Copyright renewed © 1971 by Ayn Rand

Translation © Jana Melicharová, 2000, 2024

Afterword copyright © 1993 by Leonard Peikoff

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být rozmnožována a rozšiřována jakýmkoli způsobem bez předchozího písemného svolení nakladatele.

Druhé vydání (první elektronické).

Z anglického originálu *The Fountainhead* přeložila Jana Melicharová.

Odpovědný redaktor Marek Pečenka. Redakce Marie Černá.

Obálka, sazba a konverze do elektronické verze Michal Puhač.

Vydal Jiří Kinkor a nakladatelství Dokořán, s. r. o., Holečkova 9, 150 00 Praha 5,
dokoran@dokoran.cz, www.dokoran.cz, v roce 2024.

ISBN 978-80-7675-203-0 (pdf)

ISBN 978-80-7675-204-7 (epub)

ISBN 978-80-7675-205-4 (mobi)

(pdf – 1289. publikace, 435. elektronická;

epub – 1290. publikace, 436. elektronická;

mobi – 1291. publikace, 437. elektronická)

Obsah

Část první
PETER KEATING
15

Část druhá
ELLSWORTH M. TOOHEY
221

Část třetí
GAIL WYNAND
431

Část čtvrtá
HOWARD ROARK
561

Doslov
781

Chtěla bych zde vyjádřit svou nejhlubší vděčnost skvělé profesi architektury a jejím hrdinům, kteří nám dali některé z největších projevů lidského ducha, a přece sami zůstali neznámými a pro většinu lidí nepoznanými. Také bych chtěla poděkovat architektům, kteří mi při psaní této knihy velkoryse pomáhali v technických záležitostech.

Žádná osoba ani událost tohoto příběhu nemá spojitost s žádnou skutečnou osobou či událostí. Titulky článků z novin jsem si vymyslela a použila je již v prvním rukopisu tohoto románu před pěti lety. Nebyly převzaty z žádných novin a nemají spojitost s žádnými skutečnými novinovými články.

Ayn Rand
10. března 1943

Předmluva k dvacátému pátému výročí prvního vydání

Mnoho lidí se mě ptá, jaký je můj pocit z toho, že se *Zdroj* vydává už dvacet pět let. Nemohu tvrdit, že bych cítila něco zvláštního, kromě jakési tiché spokojenosti. V tomto ohledu bych mohla svůj postoj k psaní vyjádřit slovy Victora Huga: „Kdyby spisovatel psal jen pro svou dobu, musel bych zlomit pero a zahodit je.“

Někteří spisovatelé, mezi něž počítám i sebe, nežijí, nepřemýšlejí ani nepíší pro tento okamžik. Román v pravém slova smyslu se nepíše, aby se o něm za měsíc nebo rok už nevědělo. Skutečnost, že takový je dnes osud většiny z nich, že se píše a vydávají, jako by to byly časopisy, a stejně tak rychle mizí ze světa, je jedním z nejžalostnějších rysů současné literatury a jednou z nejzřetelnějších obžalob její dominantní estetické filozofie: konkrétního, žurnalistického naturalismu, jenž nyní dospěl do slepé uličky neartikulovaných zmatených zvuků.

Dlouhověkost je – převážně, ač ne výhradně – výsadou dnes již prakticky neexistujícího literárního směru: romantismu. Vzhledem k tomu, že zde nelze pojednat o romantické beletrii obsáhleji, dovoluji si jen připomenout – pro ty studenty, jimž se nedostalo možnosti to zjistit –, že romantismus je *pojmová* umělecká škola. Nezabývá se náhodnými maličkostmi své doby, ale nadčasovými, základními, obecnými otázkami a *hodnotami* lidské existence. Není písemným nebo fotografickým záznamem; je výtvo-rem a projekcí. Nezabývá se – řečeno slovy Aristotela – věcmi, jaké jsou, ale jaké by mohly a měly být.

A na adresu těch, kteří považují vztah k přítomnosti za zásadní, mohu dodat, že potřebu vyjadřovat se k tomu, jak by věci být mohly, necítil člověk nikdy tak zoufale jako dnes.

Tím nechci říci, že když jsem *Zdroj* psala, věděla jsem, že se bude vydávat celých dvacet pět let. Nepřemýšlela jsem o konkrétním časovém období. Věděla jsem jen, že je to kniha, která by *měla* žít. A to se stalo.

Ale to, že jsem to věděla před více než dvaceti pěti lety – že jsem to věděla v době, kdy *Zdroj* odmítlo dvanáct vydavatelů, z nichž někteří ho považovali za „příliš intelektuální“, „příliš kontroverzní“ a neprodejný, protože ho nikdo nebude číst – *tato skutečnost* byla neradostnou částí jeho historie; neradostnou pro mne. Zmiňuji se zde o tom proto, abych podpořila ostatní spisovatele mého druhu, kteří budou muset v budoucnu svádět stejnou bitvu, a připomněla jim, že ji lze vyhrát.

Nemohla bych mluvit o *Zdroji* nebo jakémkoli údobí jeho historie, kdybych se nezmínila o člověku, který mi ho umožnil napsat: o Franku O'Connorovi, mém manželů.

V divadelní hře *Ideál*, kterou jsem napsala na počátku třicátých let, promlouvám ústy hlavní hrdinky, filmové hvězdy: „Chci ho vidět, skutečný, reálný a za svého života, ten vrchol dokonalosti, jehož iluzi vytvářím. Chci ho prožít. Chci vědět, že existuje někde někdo, kdo to chce také. Protože k čemu by člověku bylo vidět nějakou neuskutečnitelnou vizi, pracovat a plát pro ni? I duše potřebuje pohon. Jinak by vyschla.“

Tím pohonem byl pro mne Frank. To on mi poskytl smysl života, z něhož vznikl *Zdroj*, a pomohl mi ho uchovat po ta dlouhá léta, kdy kolem nás nebylo nic kromě šedé pouště lidí a událostí vzbuzujících jen opovržení a odpor. Podstatou toho, co nás spojuje, je skutečnost, že ani jeden z nás nikdy nechtěl ani nebyl v pokušení slevit z ideálů světa prezentovaného ve *Zdroji*. A nikdy nesleví.

Pokud je ve mně něco z naturalistického literáta, zachycujícího ve svých románech dialogy ze „skutečného života“, pak jedinou mou předlohou byl Frank. Například jedna z nejpůsobivějších vět na konci druhé části *Zdroje*, kdy na Tooheyho otázku: „Proč mi neřeknete, co si o mně myslíte?“ Roark odpovídá: „Ale já na vás vůbec nemyslím.“ Takto odpověděl Frank jiné osobě v dosti podobné situaci. „Házíš perly sviním a nedostáváš za to ani vepřovou kost,“ řekl mi jednou Frank o mém profesionálním postavení. Tuto větu jsem vložila do úst Dominique při Roarkově procesu.

Nestávalo se mi často, že bych podléhala nějakým depresím, a když se to stalo, obvykle mě to do druhého dne přešlo. Ale jednu noc, když jsem pracovala na *Zdroji*, jsem cítila tak hluboké znechucení nad stavem „věcí, jaké jsou“, že mi připadalo, že už nedokážu sebrat sílu k tomu, abych udělala další krok k „věcem, jak by měly být“. Frank se mnou tehdy dlouho do noci mluvil. Přesvědčoval mě, proč se člověk nemůže jen tak vzdát a nechat svět těm, jimiž opovrhne. Když domluvil, byla má deprese ta tam a už se nikdy v tak intenzivní podobě nevrátila.

Bývala jsem odpůrcem zvyku vpisovat do knih autorské věnování; tvrdila jsem, že kniha patří každému, kdo dokáže, že je jí hoden. Tu noc jsem však řekla Frankovi, že *Zdroj* věnuji jemu, protože ho zachránil. A jeden z mých nejšťastnějších okamžiků byl pohled na jeho tvář asi o dva roky později v den, kdy přišel domů a uviděl otisk knihy, na jehož vrchní straně bylo strohými, zřetelnými, neosobními písmeny natištěno: *Frankovi O'Connorovi*.

Lidé se mě ptají, zda jsem se za těch dvacet pět let změnila. Ne, jsem stejná – snad jen ještě víc taková. Změnily se mé názory? Ne, mé zásadní

přesvědčení, můj pohled na život a na člověka se, kam až mi paměť sahá, nikdy nezměnily, ale prohloubila se – co do rozsahu i přesnosti – má znalost toho, jak je používat. Jak hodnotím *Zdroj* z dnešního pohledu? Jsem na něj stejně pyšná jako v den, kdy jsem ho dopsala.

Psala jsem *Zdroj* proto, abych na něm prezentovala svou filozofii? Zde bych mohla citovat z *Cíle mého psaní*, přednášky, již jsem 1. října v roce 1963 přednesla na Lewis and Clark College: „To je důvod i účel mého psaní: *vytvářet model ideálního člověka*. Portrét morálního ideálu jako můj nejvyšší literární cíl, jako důvod sám o sobě – a všechny v románu obsažené didaktické, intelektuální a filozofické hodnoty jsou jen prostředky k jeho dosažení.

Chtěla bych zde zdůraznit toto: mým cílem *není* filozofická osvěta čtenářů. Mým cílem, prapříčinou a prvotním impulsem je portrét Howarda Roarka (či hrdinů *Stávky*) *jako účel sám o sobě...*

Píšu – a čtu – kvůli příběhu... Kvalitu příběhu posuzuji těmito základními otázkami: „Chtěla bych tyto postavy potkat a vidět jejich osudy ve skutečném životě? Je tento příběh zkušeností, již stojí za to prožít? Je radost ze sledování těchto postav dostatečným účelem sama o sobě?“

Protože mým cílem je představit čtenáři ideálního člověka, musela jsem definovat a uvést předpoklady, jež jeho existenci umožňují a podmiňují. Protože charakter člověka je dán jeho základními myšlenkovými východisky, musela jsem definovat a prezentovat taková východiska, která formují charakter ideálního člověka a která motivují jeho činy; musela jsem definovat a uvést logický kodex etických hodnot. Protože člověk jedná a střetává se s jinými lidmi, musela jsem definovat takový společenský systém, v němž může ideální člověk existovat a fungovat – svobodný, produktivní, logický systém, jenž od každého žádá a v každém oceňuje to nejlepší, co v něm je, což je samozřejmě *laissez-faire* kapitalismus.

Politika, etika ani filozofie však nejsou účelem samy o sobě, v životě ani v literatuře. Jen člověk může být účelem sám o sobě.

Chtěla bych ve *Zdroji* něco podstatného změnit? Ne – proto jsem jeho text ponechala beze změn. Chci, aby zůstal tak, jak byl napsán. Objevila jsem však jednu menší chybu a jednu možná zavádějící větu, které bych chtěla upřesnit, proto se tu o nich zmíním.

Jde o významovou chybu: o užití slova „egotista“ v Roarkově obhajovací řeči, kde by vlastně mělo být užití slova „egoista“. Chyba vznikla tím, že jsem spoléhala na slovník, jenž u těchto dvou slov uváděl natolik zavádějící definice, že mi slovo „egotista“ připadalo blíže významu, který jsem měla na mysli (*Webster's Daily Use Dictionary*, 1933). (V tomto případě však nesou větší vinu současní filozofové než lexikografové.)

Věta, jež by mohla být zavádějící, je obsažena v Roarkově řeči: „Od těchto nejprimitivnějších potřeb až k nejabstraktnějším náboženským představám, od kola k mrakodrapu se všechno, čím jsme a co máme, odvíjí z jediné lidské vlastnosti – z funkce logického myšlení.“

To by mohlo vést k mylnému výkladu, že jde o podporu náboženství či náboženských idejí. Vzpomínám si, že jsem nad touto větou váhala, když jsem ji psala, a že jsem nakonec usoudila, že Roarkův a můj ateismus jsou stejně jako celkové vyznění románu natolik zřejmé, že to nemůže být chápáno mylně, zvláště když jsem řekla, že náboženská vize je produktem lidského myšlení, ne nadpřirozeného zjevení.

Ale otázka tohoto typu by neměla být ponechána možnosti různých výkladů. To, co jsem měla na mysli, nebylo náboženství jako takové, ale zvláštní druh abstraktních vizí, těch nejvznešenějších, jež byly po staletí téměř monopolní výsadou náboženství: *etiku* – ne konkrétní obsah náboženské etiky, ale abstraktní „etiku“, svět hodnot, lidský kodex dobra a zla, s emocionálními pojmy, jako je vrchol, duchovní povznesení, ušlechtilost, úcta, velikost, jež prostupuje svět lidských hodnot a na něž si náboženství činí výhradní nárok.

Stejný význam a smysl jsem měla na mysli i v jiné části románu, v krátkém rozhovoru mezi Roarkem a Hoptonem Stoddardem, jenž by se, vytržen z kontextu, mohl zdát zavádějící:

„Jste hluboce věřící člověk, pane Roarku – svým způsobem. Svědčí o tom vaše stavby.“

„To je pravda,“ připustil Roark.

V kontextu dané situace je však význam jasný: Stoddard tu mluví o Roarkově absolutní oddanosti hodnotám, tomu nejvyššímu a nejlepšímu, o oddanosti ideálu (viz jeho vysvětlení povahy plánovaného chrámu). Stavba Stoddardova chrámu a následný soudní proces vysvětlují tuto otázku zcela jednoznačně.

To mě vede k otázce širší povahy, obsažené v každém řádku *Zdroje*, jíž je třeba porozumět, má-li čtenář pochopit, proč má román tak nadčasovou přitažlivost.

Díky monopolnímu postavení náboženství ve sféře morálky se sdělování emocionálních významů a konotací racionálního pohledu na život velmi ztížilo. Stejně jako si přivlastnilo oblast etiky a obrátilo morálku *proti* člověku, uzurpovalo si náboženství právo i na nejvyšší morální pojmy našeho jazyka a vyčlenilo je z tohoto světa, mimo dosah člověka. „Duchovním povznesením“ se obvykle myslí citový stav vyvolaný nadpřirozeným viděním. „Velebení“ znamená citový prožitek loajality a oddanosti něčemu vyššímu, než je člověk. „Uctívání“ vyjadřuje pocit posvátného respektu

prožívaného na kolenou. „Posvátný“ znamená vyšší než cokoli lidského či pozemského, a tudíž nedotknutelný. A tak dále.

Takové pojmy však pojmenovávají skutečné emoce, i když žádná nadpřirozená dimenze neexistuje; a tyto emoce lze prožívat jako povznášející a zušlechťující, aniž by se člověk musel ponížovat podle náboženských pravidel. Co je tedy jejich zdrojem a čemu odpovídají ve skutečném světě? Je to celý emocionální svět lidské oddanosti morálnímu ideálu. Oprostíme-li se však od náboženstvím dosazeného rámce lidského ponížení, zůstává tento emocionální svět neidentifikovaný, nepojmenovaný a nepoznaný.

A právě tato nejvyšší rovina lidských emocí musí být vysvobozena z temnoty mysticismu a namířena zpět ke svému pravému cíli: k člověku.

V tomto smyslu, v rámci tohoto významu a záměru, mohu nazvat smysl života prezentovaný ve *Zdroji* „chválou člověka“.

Tento pocit prožívá jen málo – velmi málo – lidí neustále; někteří lidé ho zažívají ve vzácných, krátkých okamžicích, jež zazáří jako jiskry a opět pohasnou, aniž by zanechaly nějaké následky; někteří ani nevědí, o čem mluvím, a někteří to sice vědí, ale celý svůj život urputně věnují zákeřnému hašení těchto jisker.

Nepletme si však „chvalu člověka“ s různými pokusy, jimž nejde o oddělení morálky od náboženství a její převedení do světa rozumu, ale o nahrazení těch nejhorších, nejvíce iracionálních prvků náboženství nějakým světským významem. Existují například různé formy moderního kolektivismu (komunistického, fašistického, nacistického atd.), které v plné míře zachovávají nábožensky altruistickou morálku, pouze vymění Boha za „společnost“ coby leníka lidského sebeobětování. Existují nejrůznější školy moderní filozofie, jež, odmítajíce zákon identity, hlásají, že realita je jakési neurčité plynutí času řízené zázraky a formované nahodilými rozmary – ne božími, ale lidskými nebo „společenskými“. Tito neomytickové nechválí člověka, ale pouze zesvětšťují stejně hlubokou nenávist k člověku, jakou chovali jejich otevřenější mystičtí předchůdci.

Primitivnější formu stejné nenávisti představuje také striktně konkrétní, „statistické“ myšlení, jež – neschopno pochopit, co je to lidská vůle – prohlašuje, že člověka nelze velebit, neboť nežije takový lidský druh, který by si to zasloužil.

Ti, kdo velebí člověka, vidí jeho nejvyšší možnosti a snaží se je realizovat. Ti, kdo člověka nenávidí, ho vidí jako bezmocného, zpustlého, opovrženého tvora – a dělají vše pro to, aby nikdy nezjistil opak. Zde je důležité připomenout, že jediná možná přímá, introspektivní znalost člověka je znalost sebe sama.

Přesněji řečeno, základní rozdíl mezi těmito dvěma tábory je následující: jedni věří v *duchovní povznesení* lidské sebeúcty a *posvátnost* lidského štěstí na zemi – druzí jsou odhodláni obojímu zabránit. Většina lidí věnuje svůj život a duševní energii čemusi uprostřed, pohybuje se mezi těmito dvěma póly a snaží se vyhnout tomu, aby museli ten problém vyslovit. To ovšem na povaze věci nic nemění.

Jako nejlepší sdělení smyslu života vyjádřeného ve *Zdroji* by mohl posloužit citát, jenž stál v záhlaví jeho rukopisu, ale který jsem ze závěrečné, publikované verze vypustila. Nyní, když ho mohu vysvětlit, ho ráda vpisuji zpátky.

Vypustila jsem ho, protože se zásadně neslučuji s filozofií jeho autora, Friedricha Nietzscheho. Z filozofického hlediska je Nietzsche mystik a iracionalista. Jeho metafyzika je tvořena trochu „byronovským“ a mysticky „zlovolným“ světem; jeho teorie poznání podřizuje rozum „vůli“ neboli citovým či instinktivním, dědičným či vrozeným ctnostem povahy. Jako básník však projevuje někdy (ne důsledně) úžasný cit pro velikost člověka, který vyjadřuje emocionálními, *ne* intelektuálními pojmy.

To platí obzvláště pro citát, jež jsem vybrala. Pod jeho doslovný význam bych se podepsat nemohla: propaguje totiž neobhájitelný princip – psychologický determinismus. Pokud jej však budeme chápat jako poetické vyjádření citového prožitku (a pokud nahradí intelektuální pojem vrozené „základní sebejistoty“ pojmem osvojeného „základního předpokladu“), pak tento citát z Nietzscheho díla *Mimo dobro a zlo* vyjadřuje vnitřní stav povznášející sebeúcty – a shrnuje emocionální důsledky, jejichž je *Zdroj* racionálním filozofickým základem:

„Ne dobré skutky, ale *víra* je zde rozhodujícím a určujícím faktorem – abychom dali staré náboženské frázi nový, hlubší význam –, jakási základní sebejistota ušlechtilé duše, cosi, oč nelze usilovat, co nelze najít a co snad ani nelze ztratit. – *Ušlechtilá duše má úctu sama k sobě.*“

Takový pohled na člověka najdeme v lidských dějinách jen vzácně. Dnes prakticky neexistuje. A přesto právě tento pohled provází – s nejrůznější intenzitou touhy, dychtivosti, vášně a zoufalého zmatku – ty nejlepší lidské jedince při jejich startu do života. Pro většinu z nich to ani není pohled, ale jakýsi zamlžený, tápající, neurčitý pocit, směs kruté bolesti a nevyslovitelného štěstí. Je to pocit obrovského očekávání, pocit, že můj život je důležitý, že mohu dokázat velké věci, a že jsou přede mnou.

Není v povaze člověka – ani žádné jiné živé bytosti – začínat tím, že se dobrovolně vzdá, že si plivne do tváře a ztratí život; na to je třeba procesu mravní zkázy, jenž je u každého jedince jiný. Někteří se vzdávají pod

dotekem prvního tlaku, někteří se zaprodají, někteří padají pomalu a nepostřehnutelně, až vyhasnou úplně, aniž by věděli, kde a jak svůj oheň ztratili. Pak se všichni ztratí v nekonečném bahně svých starších předchůdců, kteří jim neustále opakují, že dospělost znamená netrvat na svých názorech, bezpečí znamená netrvat na svých hodnotách a praktičnost znamená netrvat na své hrdosti. A přesto se někteří nevzdají, jdou dál a vědí, že nelze zradit vlastní oheň, učí se, jak mu dát tvar, význam a jak ho uskutečnit. Ale ať už čeká člověka jakákoli budoucnost, na sklonku svého života hledá každý z nás nějakou ušlechtilou vizi lidské povahy a smyslu života.

Existuje jen velmi málo vodítek. *Zdroj* je jedním z nich.

A to je jedna z nejpodstatnějších příčin jeho stálé přitažlivosti: potvrzení ducha mládí, propagujícího velikost člověka, ukazujícího, co všechno je možné.

Není podstatné, že v každé generaci pochopí a naplní celou skutečnost pravé velikosti člověka jen několik jedinců – a že ostatní ji zradí. Právě těch několik málo hýbe světem a dává životu smysl – a právě těch několik málo jsem se vždy snažila oslovit. Ostatní mě nezajímají, protože nezrazují mě ani *Zdroj*, ale svou duši.

Ayn Randová
New York
květen 1968

Část první
PETER KEATING

1

Howard Roark se smál.

Stál nahý na kraji útesu. Jezero leželo hluboko pod ním. Z nehybné hladiny se vzdouvala k obloze ztuhlá exploze žuly. Voda jako by byla bez života, kámen – jako by tekl. Měl v sobě strnulost onoho krátkého okamžiku bitvy, kdy se bojující strany střetnou tváří v tvář a zůstanou stát v klidu dynamičtějším než pohyb. Kámen se v slunečních paprscích mokře leskl.

Jezero pod ním bylo jen tenkou ocelovou obručí, přetínající skály v půli. Skály se nořily nezměněné dál do jeho hlubin. Začínaly i končily v nebi. Svět se tak zdál být zavěšen v prostoru a připomínal ostrov plující na ničem, ukotvený k nohám muže stojícího na útesu.

Jeho tělo se opíralo o oblohu. Bylo složeno z dlouhých přímek a z úhlů, každý oblý tvar lomený do rovin. Stál bez hnutí s rukama volně svěřenýma podél těla, dlaně vytočené ven. Cítil sevření svých lopatek, klenutí svého krku a váhu krve ve svých rukou. Za sebou, v mělkém žlábku páteře, cítil vítr, který mu čechral vlasy proti obloze. Nebyly ani světlé, ani zrzavé, měly barvu zralého pomeranče.

Smál se tomu, co se stalo ráno, a tomu, co teď leželo před ním.

Věděl, že dny, které ho čekají, nebudou lehké. Bude si muset vyřešit některé otázky a připravit plán dalších kroků. Věděl, že by se nad tím měl zamyslet. A zároveň věděl, že není co rozmýšlet, protože viděl všechno před sebou zcela jasně, protože plán měl hotový už dávno a protože teď se chtěl smát.

Přesto to zkusil. Ale hned to zas pustil z hlavy. Díval se na žulovou horu před sebou.

Pak jeho oči znehybněly. Uvědomil si krajinu, která ho obklopovala, a přestal se smát. Jeho tvář byla jako zákon přírody – něco, o čem nelze diskutovat, co nelze změnit ani uprosit. Nad vyhublými, propadlými tvářemi

vystupovaly výrazné lícní kosti, chladné a klidné šedé oči, pevně semknutá, pohrdavá ústa, ústa kata nebo světce.

Díval se na žulu. Být rozlámána do kvádrů, pomyslel si, a přetvořena do stěn. Pohlédl na strom. Být pokácen a rozřezán do trámů. Pohlédl na rezavou žílu v kameni a představil si železnou rudu pod zemí. Být roztavena a vyzdvižena jako traverzy vysoko k obloze.

Tyto skály, pomyslel si, jsou tu pro mne; čekají na vrtáky, dynamit a na můj hlas; čekají, až je někdo rozláme, rozřeže, otluče; čekají na své znovuzrození, na tvar, který jim dají mé ruce.

Pak zavrtěl hlavou, protože si vzpomněl na to, co se stalo ráno, a na to, že ho čeká spousta práce.

Přistoupil k okraji útesu, rozmáchl se pažemi a zmizel v obloze pod sebou.

Rychlými tempy zamířil napříč jezerem k protějšímu břehu. Doplavал ke skalám, kde si předtím nechal šaty. S lítostí se rozhlédl kolem sebe. Ty tři roky, co žil ve Stantonu, sem chodil, kdykoli našel volnou chvíli, což nebývalo často. Chodil sem za svou jedinou relaxací – zaplavat si, odpočínout, přemýšlet, být sám a cítit, že žije. První věc, kterou chtěl ve své čerstvě nabyté svobodě udělat, bylo přijít sem, protože věděl, že je to naposledy. Ráno byl vyloučen z Fakulty architektury Vysoké školy technologické ve Stantonu.

Natáhl na sebe svršky. Staré džíny, sandály a košili s krátkými rukávy, již chyběla většina knoflíků. Vyběhl po úzké pěšině mezi balvany na cestu, ubíhající zelenou strání k silnici.

Kráčel rázně s uvolněně ledabylou samozřejmostí pohybu. Kráčel v slunci dlouhou silnicí. V dálce před ním ležel na pobřeží řeky Massachusetts Stanton, městečko krčící se coby pouhé pozadí klenotu své existence – věhlasné Akademie tyčící se na kopci za ním.

Vstup do Stantonu vymezovala skládka. Šedá halda odpadu vyrůstající z trávy. Trochu se z ní kouřilo. V plechovkách se odrážely paprsky slunce. Silnice minula první domky a zamířila ke kostelu. Kostel – gotický monument z šindelů natřených holubí modří a nic nepodpírajících, masivních dřevěných pilířů. Okna s vitrážemi bohatě zdobily ornamenty z imitace kamene. Za kostelem se silnice rozdělovala do dlouhých ulic lemovaných úzkými pruhy pečlivě posekaných, šlechtěných trávníků. Za nimi stály dřevěné budovy násilně zbavené jakéhokoli tvaru – vykroucené do štítů, věží a vikýřů, vyduté verandami, stlačené pod obrovské strmé střechy. V oknech vlály bílé záclony. U bočních dveří jednoho z domů stála popelnice přetéající odpadky. Na zápraží se na polštáři povaloval starý, uslintaný čínský pinč. Mezi sloupy verandy pleskaly ve větru rozvěšené pleny.

Howard Roark procházel městem a lidé se za ním ohlíželi. Někteří ho provázeli pohledem plným náhle vzplanuvší záště. Nevěděli, kde se v nich vzala; byl to instinktivní dojem, jež jeho přítomnost ve většině lidí vzbuzovala. Howard Roark však neviděl nikoho. Pro něj byly ulice liduprázdné. Mohl tam zrovna tak kráčet úplně nahý.

Přešel přes stantonské náměstí, širokou zelenou plochu lemovanou obchody. Ve výlohách byly vylepeny čerstvé plakáty: VÍTEJTE MEZI ABSOLVENTY ROČNÍKU '22! HODNĚ ŠTĚSTÍ ABSOLVENTŮM ROČNÍKU '22! Studenti ročníku '22 Vysoké školy technologické ve Stantonu měli být odpoledne slavnostně promováni.

Roark zahrnul do postranní ulice, kde na malém kopci nad zarostlou roklí stál na konci dlouhé řady dům paní Keatingové. V tom domě bydlel tři roky v podnájmu.

Paní Keatingová stála na verandě a krmila párek kanárek v kleci zavěšené nad zábradlím. Když spatřila Roarka, ustala její buclatá ručka v pohybu. Zvědavě ho zkoumala. Pokusila se našpulit ústa k patřičně soucitému výrazu, podařilo se jí však jen prozradit své marné úsilí. Roark vešel na verandu a bez povšimnutí ji míjel. Zastavila ho:

„Pane Roarku!“

„Ano?“

„Pane Roarku, moc mě mrzí –“ začala váhavě, „co se vám dneska stalo.“

„Co máte na mysli?“ opáčil.

„Přece, jak vás vyhodili ze školy. Ani nevíte, jak je mi to líto. Umím si představit, jak vám asi je...“

Díval se na ni, ona však věděla, že ji nevidí. Ačkoli, to není přesné, pomyslela si. Vždycky se díval na lidi zpříma a těm jeho divným očím nikdy nic neuniklo, ale člověk měl pocit, jako by byl vzduch. Prostě jen koukal a mlčel.

„Já ale vždycky říkám,“ pokračovala, „že všechno zlé je k něčemu dobré. Já vím, že architekturu asi budete muset pustit z hlavy, že jo? Ale mladý člověk si může docela slušně vydělat i v úřadě nebo v obchodě, nebo jinde.“

Vešel do domu.

„Jo, pane Roarku!“ zavolala za ním.

„Ano?“

„Volal vám děkan, když jste tu nebyl.“

Aspoň jednou kdyby s ním něco hnulo. Kdyby to s ním hnulo, znamenalo by to, že ho něco zlomilo. Ale co ji na něm tak rozčilovalo, že ho vždycky chtěla vidět zlomeného, to nevěděla.

„Cože?“

„Pan děkan,“ zopakovala nejistě a snažila se znovu vyloudit na tváři patřičný výraz. „Pan děkan osobně, tedy jeho sekretářka.“

„No a?“

„Vzkazuje vám, abyste k němu zašel hned, jak se vrátíte.“

„Děkuju.“

„Co vám tak může teď chtít?“

„Nevím.“

Řekl: „Nevím.“ Ona ale slyšela zřetelné: „To je mi úplně fuk.“ Nevěřicně na něj zírala.

„Mimochodem,“ dodala bez jakékoli zjevné souvislosti, „Petey dnes promuje.“

„Dneska? Aha, no jo.“

„Je to pro mne velký den. Když si pomyslím, jak jsem šetřila a dřela se, aby ten kluk vystudoval. Ne že bych si stěžovala. Chraňbůh! Petey je chytrý chlapec.“

Hrdě se napřímila. Její malé, podsadité tělo bylo pod naškrobenými záhyby plátěných šatů sešněrováno tak těsně, že se zdálo, jako by se jí všechen tuk vytlačil do zápěstí a kloubů.

„Teda,“ pokračovala rychle a dychtivě ve svém oblíbeném tématu, „ne že bych se chtěla nějak vychloubat. Některé matky mají prostě štěstí, a jiné nemají. Všichni máme, co si zasloužíme. Ale jen počkejte, kam až to Petey dotáhne. Ne že bych si přála, aby se můj chlapec udřel k smrti, a budu vděčná Bohu za každý malý úspěch, kterého dosáhne. Ale to bych se na to podívala, jestli ten kluk nebude jednou nejlepším architektem v téhle zemi!“

Pohnul se k odchodu.

„Já tu hloupě tlachám a zdržuju vás!“ řekla zvesela. „Musíte se přece rychle převléknout a běžet. Děkan čeká.“

Dívala se za ním prosklenými dveřmi a sledovala, jak jeho vyzáblá postava prochází její úzkostlivě naklizenou halou. Jeho přítomnost v domě ji vždycky znervózňovala a naplňovala jakýmsi pocitem neurčitého napětí, jako by čekala, že se každou chvíli náhle prudce otočí a rozbije některý z kávových stolků, čínských váz nebo zarámovaných fotografií. Nic tomu, že by se něco takového mohlo stát, nenasvědčovalo. Neměla pro to žádný důvod, a přesto to stále očekávala.

Roark vyšel po schodech nahoru do svého pokoje. Byla to prostorná místnost, jejíž holé stěny byly do očí čistým, zářivě bílým nátěrem. Paní Keatingová měla vždycky pocit, jako by v ní Roark ani nebydlel. V pokoji vybaveném jen nejnutnějším nábytkem nikdy nepřibyl jediný předmět, nikde žádné obrázky, žádné univerzitní vlaječky, ani náznak lidského doteku.

Kromě oblečení a výkresů si do pokoje nic nepřinesl; oblečení bylo pár kousků, výkresů hromady. Byly naskládány v rohu do vysokého štosu; někdy jí připadalo, jako by tam bydlely spíš ony než on.

Roark zamířil k výkresům; ty musel zabalit jako první. Vzal jeden do ruky, pak druhý, pak další. Stál a prohlížel si velké archy papíru.

Byly to nákresy budov, jaké ještě nikdy nespatřily světlo světa. Vypadaly jako první budovy postavené prvním člověkem, který o jiných budovách postavených před ním nikdy nic neslyšel. Nedalo se o nich říct nic víc než to, že každá z nich byla jednoznačně tím, čím měla být. Nepůsobily dojmem, že by jejich projektant nad nimi strávil dlouhé hodiny usilovného přemýšlení a skládal dveře, okna a sloupy dohromady podle učebnicových pravidel a tak, jak ho zrovna napadlo. Vypadaly, jako by samy vyrostly ze země, díky nějaké živoucí síle, už hotové a nezměnitelně přesné. Ruka, jež ony ostré tahy tužkou vytvořila, se stále ještě měla mnohému učit. Ani jediná čára se však nezdála být nadbytečná, nechyběla žádná nezbytná plocha. Stavby působily stroze a jednoduše, když se však na ně člověk zadíval, zjistil, jak precizní práce, jak komplexní metoda, jaký myšlenkový náboj se v této jednoduchosti skrývá. Ani v sebemenším detailu nepodléhaly žádnému zákonu. Nebyly to ani klasicistní, ani gotické, ani renesanční budovy. Byly to budovy Howarda Roarka.

Nad jednou skicou se zarazil. Byl to výkres, s nímž nebyl spokojen. Uložil si ho jako cvičení mimo svou školní práci. To dělával dost často, vždycky když objevil nějaké zajímavé místo, které ho přimělo, aby se zastavil a pokusil se představit si, jaká budova by se k němu hodila. Nad hotovou skicou strávil už několik večerů a snažil se přijít na to, v čem udělal chybu. Teď, když se na výkres podíval s odstupem, uviděl chybu náhle zcela jasně.

Rozhodil arch na stůl, sklonil se nad ním a prořal úhlednou kresbu několika svižnými čarami. Občas se zastavil, aby se na skicu pozorně zadíval, bříška prstů přitisknutá k papíru; jako by ten dům držel holýma rukama. Měl dlouhé prsty, zřetelné žíly a vystouplé klouby a zápěstí.

Uplynula hodina, když uslyšel zaklepání na dveře.

„Dále!“ řekl automaticky, aniž ustal v práci.

„Pane Roarku!“ zvolala paní Keatingová s úžasem, zírající na něho ode dveří. „Co tu proboha ještě děláte?“

Otočil se a zadíval se na ni, jako by se snažil vzpomenout, kdo to je.

„Co ten děkan?“ zakvílela. „Vždyť na vás čeká!“

„Aha,“ řekl Roark. „Aha. Zapomněl jsem.“

„Vy jste... zapomněl?“

„Ano.“ V jeho hlase byla stopa údivu nad jejím ohromením.

„Já prostě nemám slov,“ řekla přiškrceně. „Ale dobře vám tak. Můžete si za to sám. Myslíte snad, že na vás bude mít čas, když v půl páté začínají promoce?“

„Už jdu, paní Keatingová.“

Nebyla to jen zvědavost, co ji nutilo se tak angažovat; byla to i skrytá obava, že by mohl být výrok univerzitní komise zrušen. Roark zašel do koupelny na konci chodby. Pozorovala ho, jak si myje ruce a uhlazuje uvolněné prameny rovných vlasů z čela do alespoň jakéhosi zdání upravenosti. Když vyšel z koupelny a zamířil ke schodišti, uvědomila si, že odchází.

„Pane Roarku!“ vypravila ze sebe, ukazujíc na jeho oděv. „Snad nechcete jít v tomhle?“

„Proč ne?“

„Vždyť je to váš děkan!“

„Už ne, paní Keatingová.“

Jako by ho to snad těšilo, nechtěla věřit vlastním uším.

Vysoká škola technologická ve Stantonu stála na kopci. Její zdi ozubené cimbuřím se tyčily nad městem jako královská koruna. Připomínala středověkou pevnost, do jejíhož pupku kdosi narouboval gotickou katedrálu. Pevnost rozhodně sloužila svému účelu; masivní cihlové zdi, několik podélných otvorů dostatečně širokých pro strážce, bašty, za nimiž se mohli skrýt hradní lukostřelci, a rohové hlásky, z nichž se mohl na útočníky lít vroucí olej, kdyby snad někdy ve vzdělávacím institutu takový stav ohrožení nastal. Nad tím vším se vypínala katedrála, zahalená do nádhery kamenného krajkoví, skýtajícího chabou obranu proti svým dvěma úhlavním nepřátelům: světlu a vzduchu.

V děkanově kanceláři to vypadalo jako v kapli. Tonula ve snovém příšeří, živeném jediným vysokým oknem s barevnou vitráží. Tlumené světlo se vlévalo dovnitř skrze hávy strnulých světců s pahýly ulámaných rukou. Po obou stranách nikdy nepoužívaného krbu dřepěly dva původní chrliče, z nichž jeden byl zalit červeným a druhý purpurovým bodovým světlem. Nad krbem byl zavěšený obraz znázorňující Parthenón, do jehož středu dopadal kužel zeleného světla.

Když Roark vstoupil do místnosti, rýsovala se děkanova postava v nejasných obrysech za pracovním stolem, vyřezávaným jako zpovědnice. Byl to malý, kyprý muž, jehož tělesnou hmotu rozlévajíc se do šíře kontrolovala houževnatá důstojnost.

„Á, to jste vy, Roarku,“ vyloudil na rtech úsměv. „Posadte se, prosím.“

Roark se posadil. Děkan si složil ruce na břicho a očekával prosby a omluvy. Nic takového však nepřicházelo. Děkan si odkašlal.

„Myslím, že není třeba, abych tu zdůrazňoval, že je mi té nešťastné události z dnešního rána líto,“ začal, „protože předpokládám, že jste si mohl být mým upřímným zájmem o vaši budoucnost vždy jistý.“

„Ne, to opravdu není třeba,“ odpověděl Roark.

Děkan na něj tázavě pohlédl, nicméně pokračoval:

„A stejně tak nemusím zdůrazňovat, že já jsem proti vám ruku nezvedl. Zdržel jsem se hlasování. Ale možná by vás mohlo zajímat, že máte v radě poměrně odhodlanou skupinku obhájců. Nepočetnou, ale odhodlanou. Profesor stavebních konstrukcí za vás bojoval jako opravdový křižák. A stejně tak profesor matematiky. Nicméně počet těch, kteří cítili povinnost hlasovat pro vaše vyloučení, je bohužel výrazně převyšoval. Profesor Peterkin, váš umělecký oponent, udělal z té záležitosti exemplární případ. Šel dokonce tak daleko, že nám pohrozil svou rezignací, pokud na škole zůstanete. Měl byste si uvědomit, že to byla z vaší strany velká provokace.“

„Já vím,“ řekl Roark.

„A v tom je ten zásadní problém. Mám na mysli váš postoj k předmětu architektonická tvorba. Nikdy jste mu nevěnoval náležitou pozornost. Ovšem ve všech technických oborech jste vynikal. Nikdo samozřejmě nepopírá, že inženýrské stavitelství je pro budoucího architekta důležité, proč však zacházet do extrémů? Proč zanedbávat uměleckou a inspirační složku své profese a věnovat se jen všem těm strohým, technickým a matematickým předmětům? Chtěl jste se přece stát architektem, ne stavebním inženýrem.“

„Má smysl to ještě rozebírat?“ zeptal se Roark. „To všechno už je minulost. Diskutovat teď o mé volbě předmětů je dost zbytečné.“

„Snažím se vám pomoci, Roarku. Měl byste být trochu soudný. Nemůžete přece popřít, že jste byl mnohokrát předem varován.“

„To nemohu.“

Děkan si poposedl. Něco ho znervózňovalo. Roarkův pohled byl zdvořilost sama. V tom, jak se na mne dívá, není nic špatného, pomyslel si, nedá se mu nic vytknout, naopak, věnuje mi maximální pozornost. Ale jako bych tu vůbec nebyl.

„Každý úkol, který vám byl zadán,“ pokračoval děkan, „každý projekt, který jste měl navrhnout – co jste s ním udělal? Pojal jste ho tím svým – těžko to nazvat stylem – neskutečným způsobem. Ten ovšem odporuje všem zásadám, které jsme se vás snažili naučit, všem uznávaným uměleckým hodnotám a tradicím. Možná se považujete za modernistu, ale ani to nejste. Vy jste... vy jste naprostý šílenec, nezlobte se na mne.“

„Já se nezlobím.“

„Když šlo o projekt, kdy je volba stylu ponechána na studentovi, a vy jste z něj vytvořil jeden z těch svých husarských kousků, mávli nad vámi ještě profesori rukou, protože upřímně řečeno nevěděli, co s tím. Když jste si však měl poradit s historickými styly, vypracovat návrh tudorovské kaple nebo francouzské opery, odevzdal jste cosi, co připomínalo hromadu krabic navršených bez ladu a skladu na sebe. Nazval byste to splněním zadání, anebo obyčejnou neukázněností?“

„Neukázněností,“ přitakal Roark.

„Snažili jsme se dát vám šanci s ohledem na vaše vynikající výsledky v ostatních předmětech. Když jste však odevzdal toto –“ děkanova pěst dopadla na arch papíru rozložený před ním, „coby renesanční vilu a zároveň jako svou ročníkovou práci, tak to už bylo, hochu, opravdu příliš!“

Na papíru byla kresba – dům ze skla a betonu. V rohu se vyjímal výrazný, hranatý podpis: Howard Roark.

„Jak jste mohl čekat, že vás s něčím takovým necháme projít?“

„Nečekal jsem to.“

„Nedal jste nám na výběr. Přirozeně nám to teď budete zazlívát, ale...“

„Vůbec ne,“ přerušil ho Roark tichým hlasem. „Naopak bych se měl omluvit. Obvykle o sobě nenechávám rozhodovat jiné. Tentokrát jsem však udělal chybu. Neměl jsem čekat, až mě vyhodíte. Měl jsem už dávno odejít sám.“

„Ale, ale, nesmíte to hned vzdávat. To by nebyl ten nejsprávnější přístup. Zvlášť když jsem vám ještě neřekl všechno.“

Děkan se naklonil důvěrně dopředu a pousmál se, vychutnával si předehtu k dobrému skutku.

„To je totiž ten pravý důvod, proč jsem vás pozval. Chtěl jsem vám to oznámit co nejdřív, abyste se zbytečně dlouho netrápil. Přiznávám, že jsem tak trochu zneužil dobré nálady předsedajícího, když jsem se mu o tom zmiňoval, ale... A zdůrazňuji, že neslibil nic výslovně, přesto však... Věc se má prostě asi takto: pokud si uvědomíte závažnost situace a uděláte si krátkou přestávku, abyste si odpočinul a všechno si pěkně promyslel, abyste řekněme dospěl, byla by tu určitá možnost přijmout vás příští rok zase zpátky. Znovu připomínám, že nemohu nic slíbit, je to čistě neoficiální a bylo by to dosti neobvyklé gesto, ale vzhledem k okolnostem a vašemu vynikajícímu prospěchu je tu velmi reálná šance.“

Roark se usmál. Nebyl to však výraz štěstí ani vděčnosti. Byl to obyčejný úsměv, vyjadřující pobavení.

„Obávám se, že si nerozumíme,“ řekl. „Jak jste přišel na to, že bych se chtěl vrátit?“

„Co prosím?“

„Já se nechci vrátit. Už se tu nemám co naučit.“

„Já vám nerozumím,“ řekl děkan kamenným hlasem.

„To snad ani není třeba. Vás už to přece nemusí vůbec zajímat.“

„Mohl byste mi to laskavě objasnit?“

„Pokud na tom trváte... Já chci být architekt, ne archeolog. Nevím, proč bych měl navrhovat renesanční vily. Proč se to mám učit, když je nikdy nebudu stavět?“

„Milý hochu, velký renesanční sloh není zdaleka mrtev. Každý den vznikají v tomto slohu nové a nové stavby.“

„Jistě. A budou vznikat dál. Ale nebudu je stavět já.“

„Ale no tak, nebuďte směšný.“

„Přihlásil jsem se na tuto školu, abych se tu naučil stavět. Když jsem dostal za úkol vypracovat nějaký projekt, mělo to pro mne jediný význam – naučit se ho vyřešit tak, jak bych v budoucnosti řešil skutečný projekt. Kreslil jsem je tak, jak je budu jednou stavět. Naučil jsem se tu všechno, co jsem se naučit mohl, tedy v technických předmětech, o kterých máte tak nevalné mínění. Další rok kreslení italských pohlednic by mi už k ničemu nebyl.“

Ještě před hodinou si děkan přál, aby tento rozhovor proběhl pokud možno v klidu. Teď ale toužil po tom, aby Roark projevil alespoň nějakou emoci; zdálo se mu nepřirozené, že zůstává v takové situaci tak přirozeně klidný.

„Chcete mi snad tvrdit, že opravdu vážně pomýšlíte na to, že budete stavět *tímto* způsobem, až se stanete architektem, jestli se jím kdy stanete?“

„Ano.“

„A kdo vám to asi tak umožní, milý kolego?“

„O to přece nejde. Jde o to – kdo mi v tom zabrání?“

„Poslyšte, toto je vážná věc. Vidím, že jsem si s vámi měl dlouze a otevřeně pohovořit mnohem dřív... Já vím, já vím, nepřerušujte mě, že jste viděl pár modernistických budov a ty vás nadchly. Ale uvědomujete si, že celá ta takzvaná moderní vlna je jen pomíjivé pozlátko? Musíte pochopit – a prokázaly to všechny uznávané osobnosti –, že všechno, co je v architektuře krásné, už bylo postaveno. A každý sloh uplatňovaný v minulosti je nevyčerpatelnou studnicí pokladů. Stačí jen vybírat z děl velkých mistrů. Kdo jsme, abychom se nad ně povyšovali? Můžeme se jen snažit s úctou je napodobovat.“

„Proč?“ zeptal se Roark.

Ne, ujišťoval se děkan, neřekl nic víc, je to jen zcela nevinná otázka, není v ní nic útočného.

„Ale to je přece známá pravda!“

„Podívejte,“ řekl Roark klidně a ukázal na okno. „Vidíte tu školu a město? Víte, kolik lidí se tam prochází a žije? Mně je úplně jedno, co si kdo z nich anebo všichni dohromady myslí o architektuře – nebo o čemkoli jiném, když na to přijde. Proč bych se měl ohlížet na to, co si mysleli jejich dědečkové?“

„Je to uznávaná tradice.“

„Proč?“

„Proboha, neptejte se tak hloupě...“

„Ale já tomu nerozumím. Proč chcete, abych si myslel, že právě toto je skvělá architektura?“ Ukázal na obraz Parthenónu.

„Protože je to Parthenón,“ odpověděl děkan.

„No a?“

„Nemám čas na hloupé otázky.“

„No dobře.“ Roark vstal, sebral ze stolu dlouhé ukazovátko a přešel k obrazu. „Mám vám tedy říct, co je na tom špatné?“

„Je to *Parthenón!*“ upozornil ho děkan.

„Ano, zatraceně, Parthenón!“

Ukazovátko udeřilo do skla obrazu.

„Podívejte se,“ řekl Roark, „to slavné kanelování na těch slavných sloupech – proč tam je? Aby se zakryly spoje ve dřevě – pokud jsou ovšem ty sloupy dřevěné, a to tyto nejsou, jsou z mramoru. Tyto triglyfy, co je to? Dřevo. Dřevěné trámy, tak, jak se musely pokládat, když si lidé začali stavět dřevěné chatrče. Ti vaši slavní Řekové vzali mramor a udělali z něj kopie dřevěných staveb, protože to tak před nimi dělali jiní. Po nich přišli slavní renesanční mistři a vyrobili z těch mramorových kopií dřevěných staveb sádrové kopie. A my teď z těch sádrových kopií mramorových kopií dřevěných staveb děláme kopie z oceli a betonu. Ale proč?“

Děkan na něj nechápavě zíral. Něco ho mátl, ne v těch slovech, ale ve způsobu, jakým je Roark pronášel.

„Mluvíte o zásadách?“ řekl Roark. „Já mám také své zásady: to, co se dá vytvořit z jednoho materiálu, se nemá nikdy tvořit z jiného. Dva různé materiály nejsou nikdy stejné. Žádná dvě místa na zemi nejsou úplně totožná. Žádné dvě budovy neslouží stejnému účelu. Účel, místo a materiál určují tvar. Nic nemůže být smysluplné a krásné, pokud to nevzejde z jedné jediné základní myšlenky, které se pak podřídí každý jednotlivý detail. Budova žije svým vlastním životem, stejně jako člověk. A může si zachovat svou tvář jen tehdy, pokud dokáže jít za svou vlastní pravdou, za svým jediným cílem a sloužit svému jedinému účelu. Člověk si také

od nikoho nepůjčuje části svého těla. A stejně tak si budova nikde nepůjčuje kousky své duše. Tu jí dává její tvůrce v každé stěně, v každém okně a schodišti, které ji vyjadřují.“

„Ale všechny ideální formy vyjádření už byly dávno objeveny.“

„Vyjádření – čeho? Parthenón přece nesloužil stejnému účelu jako jeho dřevěný předchůdce. Letištní terminál neslouží stejnému účelu jako Parthenón. Každá forma má svůj vlastní význam. Každý člověk si vytváří svůj význam, formu i cíl. Proč je tak důležité, co před námi udělali jiní? Proč člověk uctívá něco jen proto, že to nevymyslel on sám? Proč dává za pravdu všem ostatním, jen ne sám sobě? Proč by měli mít všichni ostatní patent na pravdu? Proč se z pravdy dělá čistě aritmetická záležitost – a navíc jen pouhé sčítání? Proč je všechno překrucováno, jen aby to zapadlo do řady? Asi to má nějaký důvod. Já nevím. Nikdy jsem tomu nerozuměl. Ale rád bych to někdy pochopil.“

„Proboha,“ hlesl děkan. „Sedněte si... Tak je to lepší. Nemohl byste laskavě odložit to ukazovátko? – Děkuji. A teď mě dobře poslouchejte. Nikdo nikdy nepopíral význam moderních technologií. Je samozřejmě třeba přizpůsobit krásu minulosti potřebám současnosti. Hlas minulosti je ovšem hlasem lidu. V architektuře ještě nikdy nic nevzniklo zásluhou jednoho člověka. Skutečný tvůrčí proces je pomalý, postupný, anonymní a kolektivní a každý jedinec v něm spolupracuje s ostatními a podřizuje se požadavkům většiny.“

„Jenomže já,“ řekl Roark klidně, „mám před sebou řekněme ještě šedesát let života. Většinu toho času strávím prací. Vybral jsem si tedy práci, která mě baví. Kdyby mě nebavila, pak bych se dobrovolně upsal k šedesáti letům mučení. A práce mě může bavit jen tehdy, když ji budu dělat, jak nejlépe dovedu. Ale co je to nejlépe, to je věc určitých měřítek, a ta si musím stanovit sám. Nejsem ničí dědic. Nemám za sebou žádnou tradici. Mohu stát snad jedině na jejím začátku.“

„Kolik vám je?“ zeptal se děkan.

„Dvaadvacet,“ odpověděl Roark.

„Tak to se dá ještě omluvit,“ řekl děkan, zjevně uklidněn. „Z toho vyroste.“ Usmál se. „Staré principy přežily tisíce let a nikdo je nedokázal překonat. Čím jsou ti vaši modernisté? Jen pomíjivá móda, exhibicionisté snažící se upoutat pozornost. Sledoval jste někdy, jak vypadá jejich kariéra? Dokázal byste jmenovat jediného, který dosáhl nějaké trvalejší slávy? Podívejte se na Henryho Camerona. Velká osobnost, před dvaceti lety vůdčí autorita. A dnes? Může být rád, když dostane – jednou za rok – zakázku na přestavbu garáže. Ztroskotanec a alkoholik, který...“

„Henryho Camerona vynechme.“

„Ale? Vy se s ním snad znáte osobně?“

„Ne. Ale znám jeho stavby.“

„A jistě vám připadají...“

„Řekl jsem, že o Henrym Cameronovi nechci mluvit.“

„To se podívejme! Uvědomujete si, že vám poskytuji značnou... značnou svobodu projevu? Obvykle se studenty, kteří se chovají jako vy, příliš nediskutují. Přesto bych se rád pokusil, je-li to vůbec možné, zabránit tragédii, k níž se tu očividně schyluje. Dramatu mladého muže obdařeného nespornými intelektuálními schopnostmi, který usilovně pracuje na tom, aby si zkažil život.“

Děkan nechápal, jak mohl profesorovi matematiky slíbit, že pro tohoto hochu udělá, co bude v jeho silách. A to jen na základě slov, která profesor pronesl, když ukazoval na Roarkův projekt: „To je velká osobnost.“ Velká osobnost, nebo odepsaný člověk, pomyslel si děkan. Zavrtěl hlavou. Ani jedno mu nepřipadalo dost výstižné.

Promítl si, co věděl o Roarkově minulosti. Jeho otec, ocelářský pudlař odkudsi z Ohia, zemřel už dávno. V chlapcově zápisové listině nebyli uvedeni žádní blízcí příbuzní. Kdykoli se Roarka někdo zeptal na jeho rodinu, odpovídal neurčitě: „Myslím, že žádné příbuzné nemám. Možná někde. Nevím.“ Tvářil se užasle, když mu bylo dáno najevo, že by se o to mohl třeba zajímat. Na škole neměl jediného přítele a žádné nevyhledával. Odmítal členství v jakémkoli studentském spolku. Prošel takto nedotčen celou střední školou i třemi lety zde na institutu. Od dětství vypomáhal na stavbách. Jako zedník, instalatér, montér, dělal cokoli, co bylo zrovna potřeba. Cestoval za prací od malých měst k větším a postupoval dál a dál na východ. Loni o prázdninách ho děkan viděl v Bostonu, jak chytá nýty na stavbě mrakodrapu. Dlouhé tělo v zamaštěné kombinéze, uvolněné, jen oči ve střehu a pravá ruka se čas od času zkušeně a bez zjevné námahy natáhla, aby zachytila letící ohnivou kouli v okamžiku, kdy už se zdálo, že žhavý nýt mine kbelík a udeří ho do obličeje.

„Poslyšte, Roarku,“ řekl děkan mírně, „musel jste si na své vzdělání obtížně vydělávat. Chybí vám už jen jeden rok. Měl byste zvážit jednu neméně důležitou otázku, důležitou zvláště pro hochu vašeho postavení. Povolání architekta má také svou *praktickou* stránku. Architekt přece neslouží sám sobě. Je jen nepatrnou částí velkého společenského celku. Klíčovým heslem našeho moderního světa je spolupráce, a pro profesi architekta to platí dvojnásob. Myslel jste někdy na své potenciální zákazníky?“

„Ano,“ odpověděl Roark.

„Zákazník,“ zopakoval děkan. „Klient. Na něho je třeba myslet především. To on bude bydlet v domě, který postavíte. Vaším jediným zájmem je vyhovět zákazníkovi. Musíte se snažit dát jeho přání náležitý umělecký výraz. Lze snad k tomu něco dodat?“

„Mohl bych dodat, že se musím snažit postavit pro svého klienta ten nej pohodlnější, nejpraktičtější a nejkrásnější dům, jaký se postavit dá. Mohl bych dodat, že se musím snažit prodat mu to nejlepší, co ve mně je, a také naučit ho poznat, co je nejlepší. To všechno bych mohl dodat, ale neudělám to. Protože nechci stavět domy, abych někomu sloužil nebo pomáhal. Nechci stavět domy proto, abych si získal klienty. Chci získat klienty, abych mohl stavět domy.“

„A jak jim chcete vnutit své představy?“

„Nechci nikomu nic vnučovat ani se nikomu v ničem podřizovat. Ten, kdo o mne bude stát, za mnou přijde sám.“

V tu chvíli děkan pochopil, co mu na Roarkovi tak vadí.

„Víte,“ řekl, „možná byste mě dokázal v leccems přesvědčit, kdybyste se aspoň tvářil, že vás zajímá, jestli s vámi souhlasím nebo ne.“

„To je pravda,“ přitakal Roark. „Je mi jedno, jestli se mnou souhlasíte nebo ne.“ Řekl to tak prostě, že to vůbec neznělo jako urážka, ale jako konstatování faktu, který si sám s překvapením poprvé plně uvědomil.

„Je vám jedno, co si myslí ostatní, což by se ještě dalo celkem pochopit. Ale to ani nechcete nikoho o své pravdě přesvědčit?“

„Ne.“

„Ale to je... to je přece absurdní.“

„Myslíte? Asi ano. Já nevím.“

„Jsem rád, že se tento rozhovor uskutečnil,“ řekl náhle děkan podstatně hlasitěji. „Nemusím si alespoň dělat výčitky svědomí. Jsem teď stejně jako většina členů posudkové komise přesvědčen, že se na profesi architekta nehodíte. Chtěl jsem vám pomoci. Teď jsem však zajedno s rozhodnutím komise. Vy nejste člověk, kterého by bylo třeba povzbuzovat. Naopak jste dost nebezpečný.“

„Pro koho?“

V tu chvíli se však děkan zvedl, čímž jasně naznačil, že pro něj rozhovor skončil.

Roark vyšel z děkanovy pracovny. Prošel pomalu dlouhými chodbami a sestoupil po schodech na trávník před budovou. Setkal se v životě už s mnoha takovými lidmi, jako byl děkan. Nikdy jim nerozuměl. Věděl jen, že mezi jeho a jejich konáním je nějaký podstatný rozdíl. Dávno už se tím nijak netrápil. Ale stejně jako hledal v každé budově nějaké hlavní

téma, tak i v lidech hledal nějaký ústřední motiv. Zdroj svého konání znal, jejich však určit nedokázal. Nezabýval se tím. Nikdy neuměl přemýšlet o jiných lidech. Občas se jen divil, co je vede k tomu, aby byli takoví, jací jsou. Když teď uvažoval o děkanovi, musel se na to ptát zas. V té otázce je klíč k nějakému podstatnému tajemství, pomyslel si. K principu, jež musí jednou pochopit.

Zastavil se. Na šedé vápencové římse, vystupující z cihlového zdiva budovy institutu, utkvěly v okamžiku těsně před setměním poslední paprsky odpoledního slunce. Zadíval se na ně a zapomněl na lidi, na děkana i na ten skrytý princip, který chtěl odhalit. Myslel jen na to, jak nádherně v tom křehkém světle kámen vypadá a co by se s ním dalo udělat.

Myslel na čistý arch papíru a představoval si, jak na něm vyrůstají holé stěny z šedého vápence s dlouhými skleněnými pruhy, jimiž proniká do tříd světlo oblohy. V rohu papíru se vyjímal výrazný, hranatý podpis – HOWARD ROARK.

2

„... Architektura, přátelé, je umění s velkým U založené na dvou vesmírných principech: Kráse a Užitečnosti. V širším slova smyslu jsou tyto principy jen součástí tří věčných hodnot: Věrnosti, Lásky a Krásy. Věrnosti tradicím našeho Umění, Lásky k našim bližním, jimž sloužíme, a Krásy, ano, té podmanivé bohyně všech umělců, ať již má podobu nádherné ženy či budovy. Ehm... Ano... Na závěr bych vám všem, kteří dnes stojíte na prahu kariéry architekta, rád připomněl, že se tímto stáváte strážci posvátného dědictví... Ehm... Ano... Vyrazte tedy směle do světa, vyzbrojeni třemi věčnými hodnotami, vyzbrojeni odvahou a představitivostí a věrni zásadám, jež tato slavná škola po léta reprezentovala. Kéž jí sloužíte věrně ke cti nikoli jako otroci minulosti ani jako ti povýšenci, kteří uctívají originalitu nade vše a jejichž postoj je jen ignorantskou samolibostí. Kéž máte před sebou mnoho plodných a činorodých let a kéž se vám, než opustíte tento svět, podaří zanechat svou stopu v písku času!“

Guy Francon podpořil závěr svého proslovu gestem; jeho pravá ruka se široce rozmáchla a opsala ve vzduchu působivý oblouk. Byl to obyčejný pozdrav, ale bylo v něm cosi zvláštního, něco z oné švihácké bodrosti, kterou si Guy Francon mohl vždycky dovolit. Velký sál zahřměl nadšeným potleskem.

Po celých pětáctyřicet minut vzhlíželo moře mladých, upocených a dychtivých tváří slavnostně směrem k pódiu, na němž řečnil Guy Francon, čestný host promočního obřadu Vysoké školy technologické ve Stantonu. Guy Francon, který se uvolil přijet jen kvůli této příležitosti až z New Yorku, Guy Francon, spolumajitel oné věhlasné firmy Francon & Heyer, viceprezident Sdružení amerických architektů, člen Americké akademie humanitních věd a literatury, člen Národní komise výtvarného umění, tajemník Newyorské ligy uměleckých řemesel, předseda Spo-

lečnosti pro národní obrození architektury, Guy Francon, rytíř Čestné francouzské legie, držitel státních řádů Velké Británie, Belgie, Monaka a Thajska, Guy Francon, nejslavnější absolvent Stantonu, autor proslulé budovy Frinkovy národní banky v New Yorku, na jejímž vrcholu ve výšce pětadvaceti pater nad zemí plála věčná pochodeň ve tvaru miniaturní repliky Hadriánova mauzolea, vyrobená ze skla a nejkvalitnějších žárovek značky General Electric.

Guy Francon sestupoval z pódia, vědom si důležitosti svých pohybů. Jeho středně vysoká postava působila docela štíhle, ačkoli neblahá předzvěst tloustnutí na ní už byla patrná. Dobře věděl, že pětapadesát by mu nikdo nehádal. Nejenže neměl v obličejí žádnou vrásku, ale ani žádnou rovnou čáru; jeho tvář byla rafinovanou kombinací kulovitých a elipsovitých tvarů, kruhů a oblouků s pronikavými a duchaplností jiskřícíma drobnými očima. Jeho oblečení vyjadřovalo umělecky důsledný smysl pro detail. Když sestupoval po schodech z pódia, zalitoval, že je Stanton chlapecká škola.

Sál, jež měl před sebou, považoval za ukázkou vytríbené architektury, a to i přesto, že v něm bylo nyní díky tísnícímu se davu a nedostatečně řešené ventilaci poněkud dusno. Prostor se pyšnil obložením ze zeleného mramoru, litinovými korintskými sloupy natřenými zlatou barvou a stěnami zdobenými girlandami s pozlacenými motivy ovoce. Zvláště ananasy obstály ve zkoušce času velmi dobře, zaznamenal Guy Francon s uspokojením. Je to až dojemné, pomyslel si, je to už dvacet let, co jsem navrhl a postavil pro školu tuto budovu a tento sál, a teď jsem tu zpátky.

Sál byl napěchován jednolitou masou těl a tváří tak natěsno, že se na první pohled nedalo rozlišit, která tvář patří kterému tělu. Jako by to byl měkký, třesoucí se rosol paží, ramen, hrudníků a břich. Jedna z hlav, krásná, s bledou tváří a tmavými vlasy, patřila Peteru Keatingovi.

Seděl hodně vpředu a snažil se nespustit oči z pódia, protože věděl, že ho sleduje a také později bude sledovat spousta lidí. Neohlížel se, a přesto si po celou dobu uvědomoval jejich soustředěné pohledy. Měl tmavé, bystré, inteligentní oči. Jeho rty připomínaly souměrně vykroužený srpek měsíce s cípy obrácenými nahoru. Byly jemné a plné a díky onomu lehkému náznaku úsměvu působily vřele. Tvar lebky a přirozeně zvlněné prameny černých vlasů lemující mírně propadlé spánky dodávaly jeho hlavě téměř antickou dokonalost. Držel ji vzpřímeně jako člověk, který svou krásu považuje za samozřejmost, přitom však dobře ví, že jiní ne. Byl to Peter Keating, hvězda mezi stantonskými studenty, předseda studentské rady, kapitán lehkotletického oddílu, člen nejvýznamnějšího studentského klubu, vítěz soutěže o nejoblíbenější osobnost univerzity.

Ten dav je tu proto, aby viděl, jak budu dnes promován, pomyslel si Peter Keating a pokusil se odhadnout kapacitu sálu. Všichni znali jeho školní výsledky a nikdo ho v nich už dnes nemůže předčit. Jistě, byl tu ještě Shlinker. Shlinker byl silný konkurent, ale v posledním ročníku se Peterovi podařilo Shlinkera překonat. Však se kvůli tomu nadřel jako kuň. Dnes tedy neměl žádné rivaly... Náhle ucítil, jako by mu něco sjelo krkem do žaludku, něco studeného a prázdného, černé nic valící se dolů a zanechávající za sebou ten pocit – ani ne myšlenku, jen náznak pochybnosti –, zda je skutečně tak skvělý, za jakého bude dnes prohlášen. Zapátral v davu po Shlinkerovi, až spatřil jeho nažloutlý obličej za zlatými obroučkami brýlí. Věnoval mu přátelský pohled, plný úlevy, ujištění a vděčnosti. Bylo jasné, že Shlinker se mu vzhledem ani schopnostmi nemůže nikdy rovnat; nebyl sebemenší důvod o tom pochybovat, vždycky dokáže Shlinkera a všechny Shlinkery na světě překonat, nikdy nikomu nedovolí dosáhnout něčeho, čeho by nedosáhl sám. Jen ať ho klidně všichni sledují! On už se postará, aby měli co sledovat. Horký dech a očekávání, jež cítil kolem sebe, ho opájely. Život je tak nádherný, pomyslel si Peter Keating.

Začínala se mu trochu točit hlava. Byl to příjemný pocit. Podvolil se mu a jakoby v mráкотách se jím nechal vynést na pódium před všechny ty tváře. Stál tam – štíhlý, elegantní a šlachovitý – a nechal dopadat na svou hlavu příval slov. Z jeho hlasité záplavy vyrozuměl, že absolvoval s vyznamenáním, že získává zlatou medaili Sdružení amerických architektů a že Společnost pro národní obrození architektury mu uděluje prestižní cenu – čtyřleté stipendium na Akademii výtvarných umění v Paříži.

Pak mu všichni třásli rukou. Škrábal si zpoceně čelo koncem srolovaného pergamenu, pokyvoval hlavou, rozdával úsměvy na všechny strany a dusil se v černém taláru, doufaje, že si lidé nevšimnou štkající matky, která ho objímala kolem ramen. Ředitel mu potřásl rukou a zaburácel: „Stanton je na vás pyšný, hochu.“ Děkan mu potřásl rukou a neustále opakoval: „... skvělá budoucnost... skvělá budoucnost... skvělá budoucnost...“ Profesor Peterkin mu potřásl rukou a poplácal ho po rameni: „... zjistíte, že to je to nejpodstatnější; já jsem si to například ověřil, když jsem stavěl poštovní budovu v Peabody...“ Dál už ho Peter Keating neposlouchal, protože historii poštovní budovy v Peabody znal nazpaměť. Byla to jediná budova, kterou kdy profesor Peterkin postavil, než se rozhodl obětovat svou kariéru učitelskému povolání. Hodně lidí chválilo Keatingovu závěrečnou práci – Palác výtvarného umění. Keating si v tu chvíli za živého boha nedokázal vybavit, co to bylo za projekt.

To všechno se mu slilo v jediný obraz, obraz toho, jak mu potřásá rukou Guy Francon, a v uších mu zůstala ozvěna Franconova důvěrného tónu: „... jak říkám, hochu, to místo je pořád volné. Ačkoli teď, když jste dostal to stipendium... bude to těžké rozhodování... diplom z Paříže je pro mladého člověka důležitá věc... ale byl bych rád, kdybych vás mohl mít ve svém ateliéru...“

Slavnostní promoce ročníku '22 trvala ještě dlouho a nesla se v důstojné atmosféře. Keating pozorně naslouchal všem projevům. Když slyšel ty donekonečna se opakující věty o „mladých mužích coby naději americké architektury“ a o „zlaté bráně otevřené do budoucnosti“, věděl, že to on je tou nadějí a že právě jemu patří ta budoucnost. Bylo příjemné slyšet toto ujištění z úst tolika významných lidí. Při pohledu na šedovlasé řečníky si v duchu představoval, oč mladší bude on, až dosáhne stejného uznání jako oni, stejného a ještě mnohem většího.

Náhle si vzpomněl na Howarda Roarka. Překvapilo ho, že když se mu vybavilo jeho jméno, projela jím ostrá vlna radosti, a to ještě dřív, než si stačil uvědomit proč. Pak si vzpomněl: Howard Roark byl ráno vyloučen ze školy. V duchu se napomenul a pokusil se v sobě vzbudit upřímnou lítost. Kdykoli však na Roarkovo vyloučení znovu pomyslel, ona skrytá radost se vrátila. Tím se totiž definitivně potvrdilo, jak směšné bylo považovat Roarka za nebezpečného rivala. Byly doby, kdy se Roarka bál dokonce víc než Shlinkera, přestože byl Roark o dva roky mladší a o ročník níž než on. Pokud ho snad kdy trápily pochybnosti o tom, kdo z nich dvou je nadanější, nebyl právě dnešní den definitivní odpovědí? Pravda je, že kdykoli nemohl s něčím pohnout, s projektem nebo něčím takovým... tedy ne že by s tím nemohl pohnout, jenom prostě neměl čas se nad tím zamyslet, Roark ho nikdy neodmítl a vždycky mu pomohl. Tedy! Jak ten si dokázal poradit s každým problémem! Jako když se zatáhne za správný konec a uzel je rázem rozmotán... A k čemu mu to je? Co z toho teď má? Je úplně odepsaný. Konečně pocítil Peter Keating vůči Howardu Roarkovi patřičnou lítost.

Když byl Peter Keating vyzván, aby pronesl pár závěrečných slov, sebevědomě se zvedl. Nemohl dát najevo, jak se toho děsí. Neměl o architektuře co říct. Přesto spustil s hlavou vztyčenou, jako rovný mezi rovnými, snad jen trochu nesměle, aby žádnou z přítomných veličin náhodou neurazil. Pamatoval si z toho jen, jak říká: „Architektura je velké umění... s očima upjatýma k budoucnosti a s úctou k minulosti v srdcích... ze společenského hlediska nejdůležitější mezi všemi řemesly... a jak už zde řekl ten, který je nám všem takovou inspirací, ony tři věčné hodnoty jsou: Věrnost, Láska a Krása...“

Později na chodbě v hluku a zmatku odcházejícího davu chytil Keatinga za rameno spolužák a pošeptal mu: „Běž ze sebe shodit to kvádro, Petere, vyrážíme na flám. Dnes večer patří Boston jenom nám. Za hodinku jsem u tebe.“ Ted Shlinker se přidal: „Jdeš s námi, Petere, ne? Bez tebe by to nebylo ono. Mimochodem, gratuluju. Všechno dobrý. Vyhrát může vždycky jen jeden.“ Keating popadl Shlinkera kolem ramen a v očích se mu zaleskla naléhavost a srdečnost, jako by Shlinker byl jeho nejmilejší přítel. Stejně zaujetí bylo možné vyčíst z jeho pohledu, ať ho věnoval komukoli. „Díky, Tede. S tou medailí mám ale trochu výčitky svědomí – myslím, že by sis ji zasloužil spíš ty, ale člověk nikdy neví, co ty staré páprdy kdy napadne.“ Teď už se však Keating ubíral řídkou tmou k domovu a přemýšlel, jak dnes večer uniknout matce.

Udělal toho pro něj dost, to musel uznat. Pocházela z dobré rodiny, měla dokonce i maturitu, jak často zdůrazňovala, a přesto vždycky tvrdě pracovala, brala na byt nájemníky, což bylo v její rodině dříve něco nemyslitelného.

Jeho otec kdysi vlastnil ve Stantonu papírnictví. Změny, jež s sebou přinesla doba, připravily Petera Keatinga staršího nejprve o živnost a kýla pak o život. Už dvanáct let žila tedy Louisa Keatingová v domě na konci jedné spořádané ulice sama, s vdovským důchodem z manželovy pojistky – na jeho řádné proplácení si dokázala vždycky dohlédnout – a se synem. Důchod byl skromný, ale s příspěvím nájemníků a trochou pevné vůle se jí celkem dařilo vyjít. V létě vypomáhal i syn, dělal recepčního v hotelu nebo pózoval pro reklamy na klobouky. Paní Keatingová se rozhodla, že její syn zaujme ve světě své právoplatné místo, a upnula se k této myšlence stejně nenápadně a neúprosně jako pijavice. A to jsem chtěl být kdysi umělcem, vzpomněl si Keating pobaveně. Byla to právě jeho matka, kdo mu vybral lepší obor pro uplatnění jeho výtvarného nadání. „Architektura je uznávaná profese,“ tvrdila. „A navíc se díky ní seznámíš s nejlepšími lidmi.“ Dotlačila ho tam, kde ho chtěla mít, ani nevěděl jak a kdy. Zvláštní je, pomyslel si Keating, že si celá ta léta na své mladistvé ambice vůbec nevzpomněl. A zvláštní je, že ho to teď zamrzelo – vzpomenout si. Dnešní večer byl však jako stvořený na takové vzpomínky – a na to, aby se na ně dalo navždy zapomenout.

Architekti vždycky dosahovali závratných kariér, přesvědčoval se v duchu. A když jednou stanuli na vrcholu, spadli z něj snad? Náhle se mu vybavil Henry Cameron, před dvaceti lety stavitel mrakodrapů, dnes starý alkoholik živořící v ateliéru kdesi na nábřeží. Keating se otrásl a přidal do kroku.

Jak procházel ulicemi města, přemýšlel, zda ho lidé pozorují. Sledoval obdélníky rozsvícených oken, a když se za nimi pohnula záclona a něčí

hlava se vyklonila ven, říkal si, že se možná vyklonila za ním. A když ne, tak jednou se za ním určitě vykloní. Jednou se za ním vykloní hlavy ze všech oken.

Ve chvíli, kdy se Keating blížil k domu, seděl Howard Roark na schůdcích verandy. Opíral se lokty o schod, dlouhé nohy natažené před sebou. Nad sloupky verandy se plazil svačec a vytvářel oponu mezi domem a světlem pouliční lampy na rohu.

Bylo zvláštní pozorovat elektrickou žárovku ve vzduchu jarní noci. Prohlubovala tmu v ulici a změkčovala ji, visela tam osamoceně jako prázdná díra, neponechávající k vidění nic než pár nehybných větví obtížených čerstvými listy, jež narušovaly její okraje. Ten nepatrný náznak nabytí obřích rozměrů, jako by tma byla celá zaplavena listím. Mechanická koule skla propůjčovala listům více života; brala jim barvu a naplňovala je příslibem, že za dne budou zářit jasnější zelení, než jakou si lze představit. Brala člověku zrak a zanechávala místo něj nový vjem, ani vůni, ani dotek, a přesto obojí, pocit jara a prostoru.

Když Keating zahlédl ve tmě verandy zářivě červenou kšticí, zastavil se. Patřila tomu, se kterým se chtěl dnes večer potkat. Byl rád, že je Roark sám, a zároveň se toho trochu bál.

„Gratuluju, Petere,“ řekl Roark.

„Jo... Jo, díky...“ Keatinga překvapilo, že mu to zalichotilo mnohem víc než cokoli, co toho večera slyšel. Byl rád, že ho Roark ocenil, a zároveň se před ním trochu styděl, což ho uvnitř štvalo. „Jak ses to vlastně... jak to že to víš...“ Náhle vyhrkl: „Máma se ti chlubila, co?“

„Chlubila.“

„To si mohla odpustit.“

„Proč?“

„Hele, Howarde, ty víš, jak mě mrzí, že tě...“

Roark zaklonil hlavu dozadu a vzhlédl k němu.

„Nelam si s tím hlavu.“

„Víš, chtěl jsem s tebou mluvit, Howarde, o něčem se s tebou poradit. Můžu si přisednout?“

„O co jde?“

Keating se posadil na schody vedle něj. V Roarkově přítomnosti nedokázal nic předstírat. Ostatně se o to teď ani nepokoušel. Zaslechl šum padajícího listu. Byl to tenký, křehký jarní zvuk.

V tu chvíli si byl jist, že k Roarkovi něco cítí; v tom citu se snoubila bolest s úžasem a bezmocností.

„Nebude ti to připadat jako drzost,“ spustil Keating opatrně a otevřeně, „že tě chci zatěžovat svými problémy, když tebe právě...?“

„Řekl jsem, aby sis s tím nelámala hlavu. Tak o co jde?“

„Víš, občas jsem si o tobě myslel, že jsi blázen,“ řekl Keating a sám byl překvapen svou upřímností. „Ale vím, že se vyznáš – myslím v architektuře – líp než všichni ti hlupáci dohromady. A taky vím, že ji máš rád víc než kdo jiný.“

„No a?“

„No a vlastně ani nevím, proč s tím otravuju zrovna tebe, ale – víš, Howarde, nikdy jsem ti to neřekl, ale tvůj názor pro mě znamená víc než děkanův. Možná že nakonec stejně dám na děkana, ale tvůj názor pro mě prostě znamená víc, i když nevím proč. Ani nevím, proč to vlastně říkám.“

Roark se na něj obrátil, podíval se mu do očí a rozesmál se. Byl to milý, mladistvý, přátelský smích, u Roarka něco tak vzácného, že měl Keating pocit, jako by mu někdo stiskl povzbudivě ruku. Úplně přitom zapomněl, že na něj čekají na večírku v Bostonu.

„Ale no tak,“ řekl Roark, „myslíš snad, že tě ukousnu? Tak už to vyklop.“

„Jde o to stipendium. O tu pařížskou cenu, co mi dneska dali.“

„A co je s ní?“

„Je to na čtyři roky. Guy Francon mi ale před časem nabídl práci ve svém ateliéru. Dnes mi potvrdil, že to místo je pořád volné. A já teď nevím, jak se rozhodnout.“

Roark se na něj podíval. Jeho prsty rytmicky ťukaly do schodů.

„Jestli chceš slyšet můj názor, Petere, tak podle mě jsi už teď udělal chybu. Že ses mě na to zeptal. Že ses vůbec kohokoli ptal. Lidí se nikdy neptej. Rozhodně ne na svou práci. Copak nevíš sám, co chceš? Jak tak můžeš žít?“

„Vidíš, a to je právě to, v čem tě obdivuju, Howarde. Že ty to vždycky víš.“

„Nech si ty lichotky.“

„Ale já to myslím vážně. Jak to že se vždycky dokážeš tak snadno rozhodnout?“

„Jak to že tobě nevadí nechat za sebe rozhodovat druhé?“

„Protože si nejsem jistý, Howarde. Nikdy si nejsem jistý sám sebou. Nevím, jestli jsem skutečně tak dobrý, jak říkají. Nikdy bych to nikomu jinému nepřiznal. Asi právě proto, že sis tak jistý, tak...“

„Petey!“ ozval se za nimi hlas paní Keatingové. „Petey, zlatíčko! Co tam tak dlouho děláš?“

Stála ve dveřích ve svých nejlepších šatech z burgundského taftu, šťastná a nazlobená.

„A já tu sedím úplně sama a čekám na tebe! Proč se prosím tě válíš ve svátečních šatech po těch špinavých schodech? Koukej honem vstát. Už ať jste vevnitř, hoši. Přichystala jsem vám horkou čokoládu a sušenky.“

„Prosím tě, mami. Potřeboval jsem s Howardem něco probrat,“ namítl Keating, ale mezitím už se zvedl.

Zdálo se, že ho neslyšela. Vešla do domu a Keating za ní.

Roark se za nimi chvíli díval, pak pokrčil rameny, zvedl se a následoval je.

Paní Keatingová se usadila do křesla. Nažehlená sukně na ní prkenně zapraskala.

„Tak o čem jste to tam venku vy dva diskutovali?“ zeptala se.

Keating se dotkl prstem popelníku, sebral ze stolu krabičku zápalek, zase ji hodil zpátky a pak, ignoruje její otázku, se obrátil na Roarka.

„Poslyš, Howarde, nemusíš se přetvařovat,“ řekl pronikavým hlasem. „Mám se na to stipendium vykašlat a jít do práce, nebo mám nechat Francona čekat, získat francouzský diplom a vytrít tady těm venkovským balíkům zrak? Co myslíš?“

Něco se vytratilo. Vzácný okamžik byl pryč.

„No počkej, Petey, chceš snad říct, že...“ vložila se do toho paní Keatingová.

„Ty se do toho neplet, mami! Je to těžké rozhodování, Howarde. Ne každému se poštěstí získat stipendium ve Francii. Člověk musí být fakt dobrý, aby si ho zasloužil. Studium na francouzské univerzitě – sám víš, jakou to má váhu.“

„Nevím,“ odvětil Roark.

„Hele, já se teď nechci bavit o tvých vzdušných zámcích. Chci slyšet praktickou radu pro člověka v mé situaci. Nemohl bys na chvíli zapomenout na ideály a zkusit...“

„Tebe nezajímá můj názor,“ řekl Roark.

„Jak to že ne! Vždyť se tě na něj ptám!“

Keating se nedokázal chovat bezprostředně, když měl publikum, jakékoli publikum. Něco se vytratilo. Nevěděl co, ale cítil, že Roark to ví. Roarkův pohled ho znervóznil, a to ho rozčililo.

„Já chci architekturu *dělat*,“ vyštěkl, „ne o ní jen tlachat! Je to sice prestižní záležitost – studovat ve Francii. Rázem z tebe udělá něco víc, než jsou všichni ti hochštapleři, co se domnívají, že umějí stavět. Na druhé straně – začínat u Francona, u samého Guye Francona, který ti osobně nabízí pomocnou ruku...“

Roark se odvrátil.

„Kdo z našeho ročníku se se mnou bude moct měřit?“ pokračoval Keating zaslepeně. „Za rok se budou všichni chvástat, že pracují pro nějakého

Smithe nebo Jonese, jestli vůbec seženou nějakou práci. Zatímco já budu u Francona & Heyera!“

„Máš pravdu, Petere,“ řekla paní Keatingová a vstala. „Tak zásadní rozhodnutí nemůžeš probírat s matkou. Je to příliš důležité. Pan Roark ti určitě poradí lépe.“

Podíval se na matku. Nechtěl slyšet její názor. Věděl, že má-li se vůbec rozhodnout, musí to udělat dřív, než se k tomu vyjádří ona. Zastavila se a dívala se na něj, připravená odejít. Věděl, že to není póza – kdyby si to přál, opravdu by odešla. Přál si, aby odešla, zoufale si to přál. Řekl:

„Ale mami, jak můžeš něco takového říct? Samozřejmě že chci slyšet tvůj názor. Co... co ty si o tom myslíš?“

Zlostnou podrážděnost v jeho hlase přešla bez povšimnutí. Usmála se.

„Já si, Petey, jako obvykle nemyslím nic. Je to přece na tobě. Vždycky sis o všem rozhodoval sám.“

„No...“ začal nejistě s pohledem upřeným na ni, „kdybych šel na tu akademii...“

„Výborně,“ řekla paní Keatingová, „běž na akademii. Je to slavná instituce. Na míle daleko od domova. Samozřejmě že když odjedeš, najde si pan Francon místo tebe někoho jiného. Lidi si o tom budou vyprávět. Všichni vědí, že si pan Francon každý rok vybírá do svého ateliéru nejlepšího stantonského studenta. Jsem zvědavá, co si řeknou, když to místo dostane někdo jiný. Ale na tom snad tak nezáleží.“

„A co... co jako si lidi řeknou?“

„Asi nic hrozného. Snad jen, že ten, co dostane to místo, byl nejlepší z ročníku. Nejspíš to bude Shlinker.“

„Ne!“ Keating vztekle polkl. „Shlinker ne!“

„Ano,“ řekla sladce. „Shlinker.“

„Ale...“

„Ale proč by ses měl starat o to, co si řeknou lidi? Důležité je jen to, abys ty byl spokojený.“

„A ty myslíš, že Francon...“

„Proč bych měla myslet na pana Francona? Ten pro mě nic neznamená.“

„Mami, ty chceš, abych vzal to místo u Francona?“

„Já nechci nic, Petey. Ty máš přece vždycky poslední slovo.“

Nebyl si jist, zda ji má opravdu rád. Ale byla to jeho matka, a tomuto faktu se všeobecně a automaticky přisuzoval význam, že ji miluje. Bral tedy za samozřejmost, že ať k ní cítí cokoli, musí to být láska. Nevěděl, zda existuje nějaký reálný důvod, proč by měl respektovat její názor. Byla jeho matka, a to byl důvod nad všechny důvody.

„Jistě, mami... ale... ano, já vím, ale... Howarde?“

Bylo to volání o pomoc. Roark napůl seděl, napůl ležel na gauči v rohu místnosti a rozvaloval se líně jako kotě. Ta podobnost Keatinga často udivovala. Roark ovládal pohyby s přesností kočky, pohyboval se se stejně neslyšným napětím, a stejně tak dokázal i odpočívat – v kočičí, beztvaré uvolněnosti, jako by neměl v těle jedinou kost. Teď k němu Roark vzhlédl a řekl:

„Víš sám, Petere, co si o tom všem myslím. Vyber si menší zlo. Co tě naučí na akademii? Jen další renesanční paláce a operetní kulisy. Utlučou v tobě všechno, co možná v tobě je. Umíš odvést dobrou práci, čas od času, když ti někdo dá prostor. Jestli se opravdu chceš něco naučit, jdi pracovat. Francon je starý podvodník a hlupák, ale nechá tě stavět. O to dřív se budeš moct postavit na vlastní nohy.“

„I pan Roark má občas pravdu,“ komentovala to paní Keatingová, „i když se někdy vyjadřuje jako dlaždič.“

„Ty si opravdu myslíš, že umím odvést dobrou práci?“ Keating se na něj díval, jako by v jeho očích hledal odraz té jediné věty – nic jiného pro něj nebylo podstatné.

„Občas jo,“ řekl Roark, „ale ne moc často.“

„Když už je tedy všechno rozhodnuto...“ spustila paní Keatingová.

„Musím si to ještě pořádně rozmyslet, mami.“

„Když už je tedy všechno rozhodnuto, dáte si trochu té horké čokolády? Hned jsem s ní zpatky!“

Poslala směrem k synovi nevinný úsměv, vyjádření své podřízenosti a vděčnosti, a odšustila z pokoje.

Keating chvíli přecházel nervózně sem a tam, pak se zastavil, zapálil si cigaretu, několikrát krátce potáhl, zprudka vyfoukl kouř a pohlédl na Roarka.

„Co teď budeš dělat ty, Howarde?“

„Já?“

„Já vím, že to ode mne bylo sobecké zatahovat sem teď svoje problémy. Matka to myslí dobře, ale dohání mě k šílenství... Ale nechme toho. Tak co budeš dělat?“

„Pojeďu do New Yorku.“

„To je skvělé. Pracovat?“

„Pracovat.“

„Budeš... budeš dělat architekturu?“

„Architekturu, Petere.“

„To je úžasné. Fakt. A máš už něco jistého?“

„Budu pracovat pro Henryho Camerona.“

„To nemyslíš vážně, Howarde!“

„Myslím.“

„Vždyť je to nula, dneska už nic neznamená! Já vím, že má jméno, ale je přece úplně vyřízený! Nemá žádné velké zakázky, už celá léta žádnou nedostal! Ateliér má prý v nějaké zapadlé díře. Jaká tě u něj čeká budoucnost? Co tě může naučit?“

„Nic zvláštního. Jen stavět domy.“

„Prokristapána, přece se nemůžeš takhle dobrovolně odepsat! Myslel jsem... jo, myslel jsem, že po dnešku trochu vystřízlivíš!“

„Vždyť jo.“

„Poslyš, Howarde, jestli to děláš jen proto, že si myslíš, že by tě teď nikdo jiný nepřijal, nikdo lepší, pak to není přece žádný problém. Zpracuju Francona, seženu ti nějaké kontakty a...“

„Díky, Petere. Ale to nebude třeba. Už jsem se rozhodl.“

„Co na to řekl?“

„Kdo?“

„Cameron.“

„Ještě jsem s ním nemluvil.“

Venku zatroubilo auto. Keating se ůkl do čela, a jak se rozběhl, aby se nahoře převlékl, vrazil ve dveřích do matky, která nesla plný podnos. Shodil z něj jeden šálek.

„No Petere!“

„To nevadí, mami!“ Popadl ji za lokty. „Musím běžet, zlato. Malá pánská jízda – já vím, já vím, nic mi neříkej – nezdržím se dlouho a – víš co? Potom spolu oslavíme můj nástup k firmě Francon & Heyer!“

Vtiskl jí spěšný polibek s onou bujarou rozpustilostí, jež ho občas činila tak neodolatelným, a vyřítil se z pokoje nahoru po schodech. Paní Keatingová zavrtěla hlavou, nechápavě, káravě a šťastně.

Když ledabyly rozhazoval svršky po svém pokoji, vzpomněl si, že musí poslat do New Yorku telegram. Ta myšlenka mu celý den nevytanula na mysli, teď se však dostavila s neodkladnou naléhavostí. Měl pocit, že ten telegram musí poslat teď hned. Naškrábal tedy rychle na kus papíru:

Nejmilejší Katie přijedu do New Yorku práce u Francona s láskou navždy tvůj Peter.

Peter uháněl nocí směrem k Bostonu, zaklíněn mezi dvěma spolužáky, vítr a silnice svištěly kolem něho. Opájel se myšlenkou, že svět se teď před ním otevírá stejně jako černá tma letící před pohupujícími se reflektory.

Byl svobodný. Byl připraven. Za pár let – vlastně za chvíli, protože čas v rychlosti toho auta neexistoval – bude jeho jméno znít zvučně jako trubka vytrhující lidi ze spánku. Byl připraven dokázat velké věci, úžasné věci, věci, které v... v... no, sakra... v architektuře ještě nikdo nikdy nedokázal.

3

Peter Keating se rozhlížel po newyorských ulicích. Neušlo mu, jak jsou tu všichni nápadně dobře oblečení.

Na Páté avenue se zastavil před budovou, kde ho čekal první pracovní den v ateliéru firmy Francon & Heyer. Pozoroval muže spěchající kolem něj. Elegance, musel uznat, elegance sama. S lítostí obhlédl své svršky. Bude mít v New Yorku co dohánět.

Když už nemohl svůj vstup do budovy déle odkládat, zamířil ke vchodu. Byla to replika dórského portiku. Každý detail byl v přesných proporcích zmenšen tak, jak to kdysi předepsali umělci ve splývavých řeckých tunikách. Mezi dokonale hladkými mramorovými sloupy zářil poniklovaný turniket, v němž se odrážely šmouhy projíždějících automobilů. Keating jimi proplul do naleštěného, mramorem obloženého vestibulu a stanul před zlatočerveně natřenými výtahovými dveřmi. Kabina ho vyvezla do výšky třiceti pater, kde se zastavil před mahagonovými dveřmi s tenkým mosazným štítkem, na němž bylo jemným písmem vyryto:

FRANCON & HEYER, ARCHITEKTI

Přijímací místnost firmy Francon & Heyer připomínala chladný, soukromý taneční sál v nějakém koloniálním sídle. Stříbřitě bílé stěny byly zdobeny plochými, kanelovanými pilastry s hlavicemi vyřezanými do tvaru iónských volut. Pilastry podpíraly malé frontony, do jejichž středu byly vsazeny štukové plastiky řeckých amfor. Stěny zdobily lepty zobrazující řecké chrámy, příliš malé na to, aby byly přesně identifikovatelné, přesto však neomylně ztvárňující sloupy, frontony a drolicí se kámen.

Od okamžiku, kdy překročil práh, měl Keating zcela absurdní pocit, jako by vstoupil na běžící pás. Ten ho unášel kolem sekretářky, sedící u tele-

fonní centrály za bílou balustrádou florentinského balkonu, až k prahu rozlehlého ateliéru. Odsud se mu otevřel pohled na dlouhé pracovní stoly, na hustý les kroucených kabelů visících ze stropu a zakončených zelenými stínítky, na obrovské pořadače na kopie, na věže žlutých zásuvek, na papíry, plechovky, vzorky cihel, nádoby s lepidlem a kalendáře stavebních společností, z nichž většina předváděla fotografie nahých žen. Hlavní projektant Keatinga popadl, aniž by se na něj pořádně podíval. Tvářil se znuděně a zároveň veledůležitě. Ukázal palcem směrem k šatně, pak bradou na jednu ze skříněk, a pohupuje se na patách, pozoroval Keatinga, jak si přes strnulé, nejisté tělo přehazuje perlově šedý pracovní plášť. Na pracovním plášti Francon trval. U jednoho ze stolů v rohu ateliéru se běžící pás zastavil a Keating se ocitl před hromádkou projektů, čekajících na rozkreslení. Vyzábělý hřbet hlavního projektanta mu mezitím zmizel z dohledu, dával tak jasně na srozuměnou, že Keatingovu existenci okamžitě vypustil z hlavy.

Keating se hned pustil do práce, s pohledem upřeným na papír a s hrdlem staženým. Neviděl před sebou nic než perleťový lesk papíru. Udivilo ho, že čáry, jež rýsuje, jsou rovné. Byl si jist, že se mu ruce nad archem papíru třesou mohutnými záškuby. Sledoval čáry, aniž tušil, kam vedou a proč. Uvědomoval si jen, že má před sebou něčí úžasně dílo, jež si on nemůže dovolit nijak zpochybňovat ani se mu nemůže rovnat. Nechápal, jak se kdy mohl považovat za budoucího architekta.

Teprve o hodně později si všiml záhybů šedého pláště přiléhajícího k páru lopatek skloněných nad vedlejším stolem. Pohlédl tím směrem nejprve nesměle, pak zvědavě, potom potěšeně a nakonec pohrdavě. Jakmile došel až tak daleko, byl už Peter Keating zase ve své kůži a cítil, že má lidi rád. Zaznamenal bledé tváře, legrační nos, bradavici na ustupující bradě, břicho vmáčknuté do hrany stolu. Takový pohled měl rád. Co dokážou tihle, dokážu já lépe. Usmál se. Peter Keating potřeboval kolem sebe lidi.

Když se znovu sklonil nad své výkresy, okamžitě uviděl chyby, které napáchal. Obrovská plocha budoucí soukromé vily byla nesmyslně rozdělena propletencem chodeb do dlouhých nudlých prostorů navždy odsouzených ke tmě. Proboha, zděsil se, za to by mě vyhodili ještě ve zkušební lhůtě. Znovu se ponořil do práce, svižně, lehce, zkušeně – a šťastně.

Během dopoledne se Keating sprátelil s několika kolegy. Nešlo zatím o nějaké definitivní přátelství, ale o obdělání velkého lánů úrodné půdy, z níž mohla semínka přátelství snadno vzklíčit. Na všechny kolem se usmíval a spiklenecky pomrkával. Každou cestu k automatu s chlazenou vodou využil k tomu, aby všechny, které míjel, pohladil měkkým, povzbudivým leskem svých očí. Oněch zářivých očí, jež dokázaly každého zvlášť

vyčlenit z této místnosti, z tohoto světa, a učinit z něj toho nejdůležitějšího člověka a Keatingova nejmilejšího přítele. Zde kráčí – alespoň tak se dalo číst v jeho stopách – chytrý kluk a výborný parťák.

Keating si všiml, že vysoký blondatý mladík u vedlejšího stolu rýsuje pohled na nějakou administrativní budovu. S kamarádkým respektem se naklonil přes mladíkovo rameno a zahleděl se na vavřínové věnce kolem kanelovaných sloupů tyčících se do výšky tří pater.

„To se staroušovi docela povedlo,“ řekl uznale.

„Komu?“ zeptal se mladík.

„Franconovi přece,“ upřesnil Keating.

„Franconovi – to určitě,“ zareagoval mladík flegmaticky. „Ten za posledních osm let nenavrhl ani psí boudu.“ Ukázal palcem přes rameno na prosklené dveře za sebou. „To on.“

„Cože?“ Keating se s podivem otočil.

„To on,“ odvětil mladík. „Stengel. To všechno je jeho práce.“

Za prosklenými dveřmi se nad deskou stolu rýsovala kostnatá ramena, soustředěně skloněná malá, trojúhelníkovitá hlava a dvě prázdná světlá jezírka v obroučkách kulatých brýlí.

Později odpoledne se za zavřenými dveřmi něco pohnulo a z šustění a šuškáni kolem sebe Keating vyrozuměl, že o patro výš dorazil Guy Francon do své kanceláře. Půlhodinu nato se prosklené dveře otevřely a Stengel vyšel ven s rozměrnou čtvrtkou, kterou držel mezi dvěma prsty, a pohupoval s ní.

„Hej, vy tam,“ brýle se zastavily na Keatingově tváři. „To vy děláte k tomuhle půdorysu?“ Zhoupl čtvrtku v prstech. „Hodte to nahoru šefovi, ať to odkývne. Poslouchejte, co vám říká, a snažte se vypadat inteligentně. Ne že by na něčem z toho až tak záleželo.“

Byl nevysoký a paže jako by mu visely bezvládně k zápěstím; jako provazy pohupující se v dlouhých rukávech, zakončené velkýma, schopnýma rukama. Keatingovy oči na zlomek vteřiny znehybněly a potemněly, soustředěně upřené do prázdných čoček. Pak se Keating usmál a mile řekl:

„Samozřejmě, pane.“

Nesl čtvrtku na bříškách všech deseti prstů, stoupaje po schodech potažených karmínovým plyšem do kanceláře Guye Francona. Na čtvrtce bylo akvarelovými barvami znázorněno perspektivní zobrazení vily z šedého mramoru s třemi řadami střešních oken a čtyřmi arkýřovými okny, s pěti balkony, dvanácti sloupy, jedním stožárem a dvěma lvy u vchodu. V rohu stálo úhledným rukopisem: „Rezidence manželů Whattlesových. Francon & Heyer, architekti.“ Keating slabě hvízdal. James S. Whattles byl milionář, výrobce holicí kosmetiky.

Kancelář Guye Francona se blýskala leštídkem. Ne, opravil se Keating, to není leštidlo, ale šelak, ani to ne, spíš tekutina z roztavených zrcadel, kterou byl politý každý předmět v místnosti. Kolem něj se jako roj motýlů vypuštěných na svobodu třepetaly střípky jeho vlastního odrazu. Šly s ním místností, poskakovaly po chippendaleských vitrínách, jakobínských židlích, po krbu ve slohu Ludvíka XV. Všiml si také v rohu stojícího originálu římské sochy a sépiových fotografií Parthenónu, remešské katedrály, Versailles a Frinkovy národní banky s věčnou pochodní.

Z naleštěné přední desky masivního mahagonového stolu mu kráčely naproti jeho vlastní nohy. Za stolem seděl Guy Francon. Pleť měl nezdravě žlutou, tváře povadlé. Chvilí na Keatinga mžoural, jako by ho v životě neviděl, pak si vzpomněl a roztáhl ústa do úsměvu.

„Á, vida, Kittredge, tak ho tu máme, pěkně zabydleného! Rád vás vidím. Posadte se, chlapče, jen se posadte, copak mi nesete? Ale to počká, žádný spěch. Posadte se a povězte mi, jak se vám tu líbí.“

„Obávám se, pane, že je to pro mne až příliš štěstí najednou,“ odpověděl Keating s výrazem upřímné chlapecké bezradnosti. „Domníval jsem se, že když nastoupím do práce, budu hned jako ryba ve vodě, ale začínat právě u vás... Asi mi to trochu vyrazilo dech... Ale já ho zas rychle naberu, pane,“ sliboval.

„Určitě,“ ujistil ho Guy Francon. „Na nováčka toho může být zpočátku trochu moc. Ale nemějte strach. Vy to hravě zvládnete.“

„Vynasnažím se, pane.“

„O tom nepochybuji. Tak co mi to posílají?“ Francon vztáhl ruku k výkresu, ale jeho prsty ochable spočinuly na čele. „Protivná migréna... Ale ne, nic vážného,“ pokusil se úsměvem zaplašit Keatingovu okamžitě projevenou starostlivost, „jen drobná *mal de tête*. Člověk by se neměl tak přepínat.“

„Nemám vám něco přinést, pane?“

„Ne, ne, děkuji. Přinést mi nic nemůžete, ledaže byste mě dokázal něčeho zbavit.“ Mrkl. „Toho šampaňského. *Entre nous*, to jejich šampaňské nestálo včera večer za nic. Ostatně šampaňské mi nikdy nechutnalo. Něco vám povím, Kittredgi, vyznat se ve víně je velmi důležité. Například když jdete s klientem na večeri, je dobré vědět, jakou láhev vybrat. Teď vám prozradím jedno profesionální tajemství. Tak třeba křepelčí maso. Většina lidí by si k němu objednala burgundské. Co uděláte vy? Necháte přinést Clos Vougeot, ročník 1904. Chápete? To dodá celé věci atmosféru. Správnou, a přitom originální. Člověk musí být stále originální... Kdo vás vlastně posílá?“

„Pan Stengel, pane.“

„Á, Stengel.“ Tón, jakým to jméno vyslovil, cvakl v Keatingově hlavě jako spínač: byl to příslib zůstat do budoucnosti připraven v záloze. „Na to je zřejmě moc velký pán, aby se namáhal nosit sem svoje věci sám, co? Řeknu vám, je to skvělý projektant, nejlepší v celém New Yorku, ale poslední dobou mu ta sláva nějak stoupla do hlavy. Myslí si, že když celý den čmárá po kreslicím prkně, je jediný, kdo tu něco dělá. Až budete v téhle branži delší dobu, chlapče, pochopíte, že skutečná práce architekta se neodehrává v ateliéru. Jako třeba právě včera večer. Recepce realitní společnosti Clarion. Dvě stovky hostů, večere, šampaňské – ach, to šampaňské!“ Ohrnul zhýčkaně nos, vysmívá se sám sobě. „Po večeri prohodit pár neformálních vět v symbolickém proslovu, nic vtíravého, žádná propagace, stačí jen pár dobře volených slov o společenské odpovědnosti majitelů realitních kanceláří a o důležitosti výběru schopných, uznávaných a zavedených architektů. Rozumíte, pár drobných inteligentních sloganů, které utkví v paměti.“

„Ano, pane, třeba: ‚Vybírejte si stavitele svého domu stejně pečlivě, jako si vybíráte nevěstu, která v něm bude bydlet.‘“

„To není špatné. To vůbec není špatné, Kittredgi. Nebude vám vadit, když si to poznamenám?“

„Jmenuji se Keating, pane,“ řekl Keating sebejistě. „Můj nápad je vám plně k dispozici. Těší mě, že se vám líbí.“

„Keating, samozřejmě. No ovšemže, Keating,“ Francon vyloudil odzbrojující úsměv. „Bože můj, člověk se stýká s tolika lidmi. Jakže jste to říkal? Vybírejte si stavitele... To bylo skvěle řečeno.“

Nechal Keatinga slogan zopakovat a poznamenal si ho do bloku tužkou, kterou vybral namátkou ze sady nových, různobarevných pastelků, ořezaných do profesionálně ostré špičky, připravených a nepoužívaných. Když odsunul blok stranou, povzdechl si, přihladil si rovné vlasy a řekl unaveně: „No dobrá, tak ukažte, ať se na to podívám.“

Keating mu uctivě podal výkres. Francon se pohodlně opřel, přidržel si čtvrtku na délku paže před sebou a zahleděl se na ni. Přivřel levé oko, pak pravé, pak odtáhl výkres ještě o pár centimetrů dál. Keating napjatě čekal, zda obrátí výkres také vzhůru nohama. Ale Francon se nehýbal a Keatingovi náhle došlo, že už se na výkres notnou chvíli nedívá. Studoval ho jen kvůli Keatingovi. V tu chvíli pocítil Keating lehkost, nadnášející lehkost, která mu ukazovala cestu do budoucnosti, čistou a otevřenou.

„Hm... vida,“ pobrukoval Francon a mnul si bradu jemnými prsty. „Mhm... vida...“

Pohlédl na Keatinga.

„Není to špatné,“ řekl. „Není to vůbec špatné. No... možná... možná by to mohlo být trochu vznešenější, ale jinak je to precizní práce... Co si o tom myslíte, Keatingu?“

Podle Keatinga bránily výhledu ze čtyř oken čtyři mamutí žulové sloupy. Pozoroval Franconovy prsty, jak si pohrávají s tmavofialovou kravatou, a rozhodl se nechat si svůj názor pro sebe. Místo toho řekl:

„Mohu-li k tomu něco podotknout, pane, řekl bych, že zubořezy mezi čtvrtým a pátým patrem jsou pro tak impozantní budovu zbytečně skromné. Ozdobná patrová římsa by byla podle mne mnohem vhodnější.“

„Výborně. Právě jsem to chtěl říct. Ozdobná patrová římsa... Ale... ale poslyšte, to by se musela zmenšit okna, ne?“

„Ano,“ přitakal Keating tónem, kterým mluvil se spolužáky, jemně zaobaleným do nádechu ostýchavosti, „ale důstojná fasáda je přece důležitější než okna.“

„To je pravda. Důstojnost. Našim klientům musíme poskytnout především důstojnost. Ano, určitě to chce ozdobnou římsu... Jenže... předběžné výkresy už jsem schválil a Stengel si s tímhle dal takovou práci.“

„Pan Stengel to na vaši radu určitě rád změní.“

Francon na chvíli upřel na Keatinga zkoumavý pohled. Pak sklopil oči a sebral si kousek žmolku z rukávu.

„To jistě, samozřejmě...“ řekl nejistě. „Ale myslíte, že je ta ozdobná římsa skutečně nutná?“

„Řekl bych,“ odpověděl Keating zvolna, „že je důležitější provést změny, které považujete za nezbytné, než schválit každý výkres přesně tak, jak ho provedl pan Stengel.“

Když na to Francon nic neřekl a jen se mu díval do očí, když tam tak seděl s očima upřenýma a rukama svěšenýma, došlo Keatingovi, že právě podstoupil velké riziko a že vyhrál. A jakmile věděl, že je za vodou, dodatečně se toho rizika zděsil.

Dívali se mlčky přes stůl jeden na druhého a věděli, že si budou rozumět.

„Dáme tam ozdobnou římsu,“ pronesl Francon s chladnou, nezkalenou autoritou. „Nechte to tady. A Stengelovi vyřidíte, že s ním chci mluvit.“

Keating se obrátil ke dveřím. Francon ho zarazil. Řekl zvesela a mile:

„Ještě něco, Keatingu, taková drobná připomínka. Je to jen mezi námi a neberte si to nijak osobně, ale vínová kravata by se k šedému obleku hodila mnohem víc, nemyslíte?“

„Ano, pane,“ řekl na to Keating nenuceně. „Děkuji. Zítra ji na mně uvidíte.“

Vyšel ven a zlehka za sebou zavřel dveře. Když procházel přijímací místností zpátky do ateliéru, všiml si elegantního šedovlasého muže, vypro-

vázejícího jakousi ženu. Muž neměl klobouk a zjevně patřil k firmě, žena měla na sobě norkovou pelerínu a byla to zjevně klientka.

Muž se před ní neklaněl k zemi, nerozvinoval koberce ani ji neovíval vějířem, jen jí přidržoval dveře. Keating však měl dojem, jako by to všechno dělal.

Frinkova národní banka čněla nad jižním Manhattanem a její dlouhý stín se pohyboval spolu se sluncem na obloze jako obří hodinová ručička přeskakující přes střechy ošuntělých činžáků od Akvária až k Manhattanskému mostu. Když slunce zapadlo, pochodeň Hadriánova mauzolea planula vytrvale dál a natírala okna horních pater dostatečně vysokých budov v širokém okolí rudě zářícími šmouhami. Frinkova národní banka byla prototypem pečlivě vybraných vzorů představujících průřez dějinami románského stavitelství. Dlouhou dobu byla považována za nejkrásnější budovu města, žádná jiná se totiž nemohla pochlubit takovou raritou jako ona: pyšnila se všemi existujícími antickými prvky. Překypovala takovým množstvím sloupů, frontonů, vlysů, trojnožek, gladiátorů, amfor a volut, jako by ani nebyla z bílého mramoru, ale z krému vytlačeného z pytlíku na zdobení dortů. Z bílého mramoru skutečně postavena byla, i když to nikdo, kromě jejích majitelů, kteří za něj kdysi zaplatili, netušil. Teď byl mramor pokryt šmouhami a skvrnami odpudivé barvy; nebyla to ani hnědá, ani zelená, ale jejich nejhorší možné odstíny, byla to barva pomalu se šířících plísní, kouře z komínů, zplodin plynů a kyselých dešťů, které se zažíraly do ušlechtilého kamene určeného do čistého prostředí a otevřené krajiny. Přesto byla Frinkova národní banka slavnou budovou. Natolik slavnou, že se stala poslední stavbou, kterou kdy Guy Francon navrhl; její věhlas ho už navždy ušetřil námahy vymýšlet něco dalšího.

O tři bloky dál na východ stála budova Dana. Měla o pár pater méně a slávu prakticky žádnou. Její linie byly rovné a jednoduché; prozrazovaly a podtrhovaly harmonii skryté ocelové konstrukce, podobně jako tělo prozrazuje dokonalost své kostry. Nic jiného ji nezdobilo. Vyznačovala se jen přesností ostrých úhlů, modelováním jednotlivých ploch s dlouhými pruhy oken, připomínajícími zamrzlý vodopád padající v pramenech ze střechy dolů na chodník. Newyorčané obvykle míjeli budovu Dana bez povšimnutí. Někdy se před ní za svitu měsíce nečekaně vynořil nějaký cizinec, zastavil se a zakroutil hlavou nad tím, z jakého snu mohla vzejít tato vize. Takových však bylo poskrovnu. Nájemníci budovy Dana tvrdili, že by ji za žádnou jinou nevyměnili; oceňovali světlo, prostor a nádhernou logiku uspořádání chodeb a kanceláří. Nájemníků však nebylo v budově mnoho.

Kdo z významných podnikatelů by si přál mít obchodní sídlo v budově, která vypadala „jako skladiště“?

Budova Dana byla dílem Henryho Camerona.

Po roce 1880 sváděli newyorští architekti boj o druhé místo ve své profesi. O prvenství neusiloval nikdo z nich. To patřilo Henrymu Cameronovi. Henry Cameron byl tehdy velmi žádaný, na jeho čekací listiny se lidé zapisovali dva roky dopředu. Každou stavbu, jež vzešla z jeho dílny, navrhoval sám. O tom, co bude stavět, rozhodoval také sám. A když stavěl, nesměl klient do ničeho mluvit. Od každého vyžadoval jen jedno; to, co sám nebyl nikdy ochoten nikomu poskytnout: podřízenost. Slavným obdobím své kariéry proletěl jako projektil mířící k cíli, jenž není nikomu znám. Lidé ho měli za blázna. Ale to, co jim nabízel, si brali plnými hrstmi, ať už tomu rozuměli nebo ne. Protože to byly domy „Henryho Camerona“.

Zpočátku se jeho budovy odlišovaly jen trochu, zdaleka ne tak, aby někoho šokovaly. Čas od času předvedl odvážný experiment, ale v rámci toho, co se od něj očekávalo. Navíc se s ním nedalo diskutovat. S každou novou budovou jako by v něm něco rostlo, rvalo se to ven, nabývalo tvaru a hrozilo nezadržitelným výbuchem. Ten se dostavil se zrodem mrakodrapů. Když stavby přestaly vyrůstat cihlu po cihle v těžkopádných řadách zděných konstrukcí a vystřelily jako ocelové šípky do výšek bez tíže a omezení, byl Henry Cameron mezi prvními, kteří tento zázrak pochopili a dali mu podobu. Byl jeden z těch několika prvních, kteří přijali fakt, že vysoká budova vypadá jako vysoká. Zatímco jiní architekti se vztekali nad tím, jak srazit dvacetipatrovou budovu do podoby starého cihlového domku, zatímco využívali všech dostupných horizontálních prostředků, aby přelstili její výšku, aby ji stáhli zpátky k zažitě tradici, zakryli ostudu její oceli a udělali ji malou, bezpečnou a starobylou, navrhoval Henry Cameron mrakodrapy v přímých, vertikálních liniích, jež svou ocel a výšku stavěly na obdiv. Zatímco architekti rýsovali vlysy a frontony, Henry Cameron se rozhodl, že mrakodrap nesmí napodobovat řecké stavitelství. Henry Cameron se rozhodl, že žádná budova nesmí kopírovat jinou.

Bylo mu tehdy třicet devět let, byl malý, podsaditý, zanedbaný, pracoval jako šílený, nespál, nejedl, pil jen zřídkakdy, ale když už se napil, stálo to za to, častoval své klienty nevybíravými jmény, vysmíval se těm, kteří ho nenáviděli, a schválně jejich nenávist ještě rozdmýchával, choval se jako feudální šlechtic a přístavní dělník v jedné osobě a žil v neovladatelném přetlaku, jímž popuzoval každého. Kamkoli vstoupil, plál ohněm, který on ani jeho okolí nemohli dlouho snášet. Psal se rok 1892.

V roce 1893 se v Chicagu konala Světová kolumbijská výstava.

Na břehu Michiganského jezera vyrostl Řím, starý Řím vylepšený o francouzský, španělský, athénský a všechny ostatní slohy, jež po něm v průběhu dvou tisíc let následovaly. Bylo to „Město snů“, plné pilířů, vítězných oblouků, modrých lagun, křišťálových fontán a pražené kukuřice. Jeho architekti se předháněli v tom, kdo umí lépe vykrádat, přičemž kritériem nebylo jen stáří vykradených zdrojů, ale také jejich množství. Před očima mladé země se rozprostřela nejrozsáhlejší přehlídka stavebních zločinů, jaké kdy byly spáchány v zemích starých. Město bylo bílé jako mor a stejně tak se i šířilo.

Lidé přicházeli, viděli, užasli, a když odjížděli, rozváželi s sebou po celé Americe semínka toho, co spatřili. Ze semínek pak vzešel plevel; poštovní budovy s šindelovými střechami a dóorskými portiky, cihlové domy s kovovými štíty, půdy sestavené z dvanácti Parthenónů naskládaných na sebe. Plevel bujel a dusil všechno ostatní.

Henry Cameron účast na Světové výstavě odmítl a tituloval ji názvy, které se nedaly otisknout. Ústně citovat ovšem ano, pokud u toho nebyly dámy. A tak kolovaly od ucha k uchu. A s nimi i to, že do tváře jistého ctěného bankéře, jenž ho požádal o návrh nádražní budovy podle chrámu Artemidy Efeské, vychrstl Cameron obsah kalamáře. Bankéř se už k němu nevrátil. A nebyl sám.

Právě když po dlouhých letech boje dosáhl cíle, když se mu podařilo dát pravdě, kterou hledal, podobu, zatarasila mu cestu poslední překážka. Mladá země ho sledovala na jeho cestě, podivovala se, začínala uznávat velkolepost jeho práce. Ale země uvržená do dva tisíce let starých klasicistních orgií pro něho neměla místa ani využití.

Budovy se už nemusely kreslit, stačilo je vyfotografovat. Nejlepší architekt byl ten, který měl nejlépe vybavenou knihovnu. Imitátoři kopírovali imitace. A aby se tomu všemu dostalo posvěcení, vzývala se Kultura; oprašovaly se rozpadající se trosky uplynulých dvaceti staletí, připomínala se slavná Světová výstava a poukazovalo se na evropské pohlednice v každém rodinném albu.

Henry Cameron neměl co proti tomu nabídnout. Nic kromě svého přesvědčení, jemuž věřil jen proto, že bylo jeho. Neměl koho citovat a nic, co by k tomu mohl říci. Tvrdil jen, že forma budovy musí sloužit své funkci, že konstrukce budovy je klíčem k její kráse, že nové stavební metody si žádají nové formy, že chce stavět podle sebe a jen pro to a pro nic jiného. Ale nikdo ho neslyšel, když se všichni bavili jen o Vitruviu, Michelangelovi a siru Christopheru Wrenovi.

Lidé nesnesou vášeň, opravdovou vášeň. Henry Cameron udělal chybu: miloval svou práci. Proto musel bojovat. A proto prohrál.

Svou prohru prý nikdy nepřiznal. Pokud ano, pak to nedal nikdy najevo. Jak se počet jeho klientů snižoval, choval se k nim stále neomaleněji. Čím menší prestiž mělo jeho jméno, tím sebevědoměji je vyslovoval. Míval kdysi skvělého obchodního manažera, mírného, upozaděného tichošlápka, který vydržel všechno a ve dnech Cameronovy slávy snášel výbuchy jeho prchlivosti s ocelovým klidem a vodil mu klienty. Když je Cameron nějak urazil, drobný mužík ho v jejich očích ospravedlnil a přesvědčil je, aby se vrátili. Pak však tento drobný mužík zemřel.

Cameron nikdy neuměl jednat s lidmi. Nezáleželo mu na nich, stejně jako mu nezáleželo ani na svém vlastním životě, na ničem kromě domů. Nikdy neuměl nic vysvětlovat, uměl jen přikazovat. Nikdy nebyl oblíbený. Vždycky se ho všichni báli. Teď se ho nebál nikdo.

Bylo mu dovoleno žít. Žít, aby mohl opovrhovat ulicemi města, které kdysi toužil přestavět. Žít, aby mohl vysedávat u stolu v prázdné kanceláři a nehybně, nečinně čekat. Žít, aby se v jednom dobře míněném novinovém článku dočetl o „pozdním Henrym Cameronovi“. Žít, aby se dal na pití, aby pil pomalu, vytrvale, bezedně, často celé dny a noci. A aby, když bylo v souvislosti s nějakou zakázkou zmíněno jeho jméno, slyšel říkat ty, kteří ho k pití dohnali: „Cameron? Toho bych nedoporučoval. Je to alkoholik. Proto také nemá žádnou práci.“ Žít, aby se postupně stěhoval z ateliéru zabírajícího tři podlaží luxusní budovy do skromnějšího, jednopodlažního na levnější ulici a pak do apartmá dál od centra města a nakonec aby skončil v třípokojovém bytě s okny do světlíku poblíž Battery. Ten si vybral jen proto, že když přitiskl obličej na okno své kanceláře, viděl přes cihlovou zeď v dálce střechu budovy Dana.

Budovu Dana viděl za okny i Howard Roark, pokaždé, když se zastavil na odpočívadle, stoupaje po šesti schodištích vedoucích ke kanceláři Henryho Camerona. Výtah nefungoval. Schody kdysi dávno někdo natřel špinavou khaki barvou; její poslední zbytky – odlupující se v šupinách – mu skřípaly pod podrážkami bot. Roark s deskami svých výkresů pod paží a očima upřenýma k budově Dana stoupal vzhůru svižně, jako by byl očekáván. Dokonce se srazil s mužem, který šel proti němu dolů. Nebylo to za poslední dva dny zdaleka poprvé. Chodil ulicemi s hlavou zakloněnou vzhůru, nevšímaje si ničeho, kromě newyorských budov.

V temné kobce, jež sloužila Cameronovi jako vstupní hala, stál pracovní stůl s telefonem a psacím strojem. Za stolem seděla kostra šedovlasého muže v košili. Přes ramena mu zplihle visely vytahané šle. Dvěma prsty soustředěně a neuvěřitelně rychle vyfukával do stroje technické specifikace. Světlo slabé žárovky mu mezi lopatkami, kde se mu vlhká košile lepila na záda, vypalovalo žluté kolečko.

Když Roark vstoupil, zvedl muž pomalu hlavu. Podíval se na Roarka, nic neřekl a čekal s očima unavenýma, lhostejnýma, otupělýma.

„Sháním pana Camerona,“ řekl Roark.

„Jo?“ odpověděl muž hlasem, v němž nebyla ani výzva, ani pohrdání, ani nic jiného. „Kvůli čemu?“

„Kvůli práci.“

„Jaké práci?“

„Práci projektanta.“

Muž na něj bezvýrazně hleděl. Byla to žádost, jakou už hodně dlouho neslyšel. Nakonec beze slova vstal, došoural se ke dveřím za sebou a zmizel za nimi.

Dveře zůstaly pootevřené a Roark ho slyšel, jak ospale hlásí:

„Pane Camerone, je tu nějaký chlápek. Že prý hledá práci.“

Odpověděl mu silný a zvučný hlas neurčitého stáří:

„Cože? Co je to za šílence? Vyraz s ním dveře! Anebo počkej! Pošli ho sem!“

Starý muž se vrátil, přidržel dveře otevřené a beze slova škulbl hlavou směrem dovnitř. Roark vstoupil a dveře se za ním zavřely.

Henry Cameron seděl za pracovním stolem na konci dlouhé, poloprázdné místnosti. Seděl předkloněný, opíraje se o lokty, ruce spojené před sebou. Uhlově černé vlasy i vousy měl protkané tuhými bílými vlákny. Svaly na krátkém silném krku se mu napínaly jako provazy. Rukávy bílé košile, srolované nad lokty, odhalovaly pevné, silné, snědé paže. Rysy kulatého obličje měl ztuhlé, jakoby zestárlé nějakým tlakem. Oči měl tmavé, mladé, živé.

Roark zůstal stát na prahu. Hleděli na sebe přes dlouhou místnost.

Ze světlíku dopadalo dovnitř šedé světlo a prach usazený na kreslicím prkně a několika zelených deskách vypadal jako neostré krystalky, které tam světlo položilo. Na stěně mezi okny spatřil Roark obraz. Jediný v celé místnosti. Byl to výkres mrakodrapu, který nebyl nikdy postaven.

Roarkovy oči se pohnuly jako první, směrem k obrazu. Udělal pár kroků, zastavil se před obrazem a prohlížel si ho. Cameron ho sledoval ztěžklým pohledem; jako by dlouhou, tenkou jehlou s jedním koncem uchyceným v pevném bodě a špičkou zapíchnutou do Roarkova těla opisoval pomalý kruh a držel svůj objekt v nemilosrdném přišpendlení. Sledoval pomerančové vlasy, ruku volně spuštěnou u boku, dlaň obrácenou k obrazu, prsty mírně pokrčené, zapomenuté ne v nějakém gestu, ale v pouhé předehře ke gestu, jímž se chystaly na něco zeptat nebo něco uchopit.

„No, prosím,“ řekl Cameron konečně. „Přišel jste za mnou, anebo jste si přišel prohlížet obrázky?“

Roark se obrátil.

„Obojí.“

Přistoupil ke stolu. Lidé zpravidla v Roarkově přítomnosti zapomínali, že existují, Cameron však měl náhle pocit, když se střetl s jeho pohledem, jako by nikdy nebyl tak skutečný jako teď.

„Co chcete?“ vyštěkl.

„Rád bych pro vás pracoval,“ řekl Roark klidně. Hlas říkal: „Rád bych pro vás pracoval.“ Tón hlasu však tvrdil: „Budu pro vás pracovat.“

„Vážně?“ podivil se Cameron, nevědomky odpovídaje na nevyslovenou otázku. „Copak, copak? Nikdo z mých slavnějších a lepších kolegů vás nechce?“

„Nikoho jiného jsem se neptal.“

„Proč ne? Myslíte, že začít tady je nejjednodušší? Že si sem může každý vpadnout, jak chce? Víte vůbec, kdo já jsem?“

„Ano. Proto jsem tady.“

„Kdo vás sem poslal?“

„Nikdo.“

„Tak proč sakra jdete zrovna za mnou?“

„Já myslel, že to víte.“

„Kde jste vzal tu nehoráznou drzost domnívat se, že bych o vás měl stát? To jste usoudil, že už jsem tak na dně, že bych měl mít dveře otevřené dokořán každému pitomci, který mi přijde udělat tu čest? ‚Starý Cameron,‘ říkal jste si, ‚je odepsaný ožrala...‘ No tak, jen to přiznejte!... ‚Ten vypitý chudák si nemá co vybírat!‘ Je to tak?... No tak, ven s tím! Tak sakra odpo- vězte! Co tak civíte? Nemám snad pravdu? Jen do toho! Popřete to!“

„To není třeba.“

„Kde jste pracoval předtím?“

„Zatím nikde.“

„A co jste tedy dělal?“

„Studoval jsem tři roky na Stantonu.“

„Ale? Pán byl příliš líný na to, aby dostudoval?“

„Vyhodili mě.“

„Výborně!“ Cameron bouchl pěstí do stolu a zasmál se. „Skvělé! Tak těm krysám ve Stantonu nejste dost dobrý, ale pro Henryho Camerona pracovat můžete! Usoudil jste, že tohle je výborná skládka odpadu! Za copak vás vyhodili? Chlast? Ženský? Co?“

„Za tohle,“ odpověděl Roark a podal mu výkresy.

Cameron se podíval na první, pak na další a pak si prohlédl postupně i všechny ostatní. Roark slyšel šustit papír, jak Cameron listoval jednotlivými archy. Pak Cameron vzhlédl.

„Sedněte si.“

Roark poslechl. Cameron na něj upřeně hleděl a bubnoval silnými prsty do svazku výkresů.

„Tak vy si myslíte, že jste dobrý?“ nadhodil. „Víte, že jsou hrozná? Příšerná. Čmáranice! Podívejte,“ přistrčil před Roarkův obličej jeden z výkresů, „podívejte se na to. Co jste měl tímhle proboha na mysli? Proč jste ten půdorys tady takhle rozdělil? To jste se chtěl ukázat, protože jste musel něco splácet dohromady? Na koho si hrajete? Na Guye Francona? Tak to je mi vás upřímně líto... Podívejte se na tuhle budovu, vy hlupáku! Takový nápad, a vy nevíte, co s ním! Načnete tak skvělou věc, a musíte ji mermomocí zkazit! Víte vy vůbec, co všechno ještě nevíte?“

„Ano. Proto jsem tu.“

„A co tohle! Kdybych já ve vašem věku dokázal udělat něco takového! Proč to ale musíte takhle zfušovat? Víte, co bych s tím udělal já? Koukejte, vykašlal bych se na celé schodiště i na celou kotelnu! Když děláte základy...“

Mluvil rozčileně a dlouho. Klel. Ani s jedinou skicou nebyl spokojen. Ale Roarkovi neušlo, že o nich mluví jako o budovách, které se mají stavět.

Najednou se Cameron odmlčel, odstrčil výkresy stranou a položil na ně sevřenou pěst. Zeptal se:

„Kdy jste se rozhodl stát se architektem?“

„Když mi bylo deset.“

„Takhle brzy člověk nikdy neví, čím chce být, jestli to vůbec někdy ví. Lžete.“

„Myslíte?“

„Přestaňte na mě takhle civět! Nemůžete se koukat na něco jiného? Jak vás to tedy napadlo?“

„To jsem tehdy nevěděl. Ale je to proto, že jsem nikdy nevěřil v Boha.“

„Poslyšte, mluvte k věci.“

„Protože mám rád zemi, po které chodím. Nic jiného nemám tolik rád. A protože se mi nelíbí tvary věcí, které na ní jsou. Protože je chci změnit.“

„Kvůli čemu?“

„Kvůli sobě.“

„Kolik vám je?“

„Dvaadvacet.“

„A kde jste tohle všechno slyšel?“

„Nikde.“

„Ve dvaadvaceti takhle člověk nemluví. To nejste normální.“

„Asi ne.“

„To neměl být žádný kompliment.“

„Já vím.“

„Máte někde rodinu?“

„Ne.“

„To jste si na školu vydělával sám?“

„Ano.“

„Jak?“

„Na stavbách.“

„Kolik vám z toho zbylo?“

„Sedmnáct dolarů a třináct centů.“

„Odkdy jste v New Yorku?“

„Od včera.“

Cameron se podíval na bílý štos papírů pod svou rukou.

„Krucinál,“ povzdchl.

„Krucinál!“ zařval náhle a nadzvedl se na židli. „Kdo se vás prosil, abyste sem chodil? Já žádné projektanty nepotřebuju! Tady není co kreslit! Nemám dost práce ani na to, abych se svými lidmi neskončil v chudobinci! Nemám zapotřebí, aby mi tu před očima živořili naivní vizionáři! Nechci být za nikoho odpovědný. Nikoho jsem se o nic neprosil. Nikdy mě nenapadlo, že se budu muset něčím takovým ještě zabývat. S tím jsem už skončil. Už dávno jsem s tím skončil. Úplně mi stačí ti uslintaní tupci, co tu mám, kteří nikdy nic neměli a mít nebudou a u kterých nezáleží na tom, co z nich jednou bude. To mi úplně stačí. Proč jste sem vůbec chodil? Řítíte se přímo do propasti, to snad víte, ne? A já vás tam jen postrčím. Nechci se na vás dívat. Nelíbíte se mi. Nelíbí se mi váš obličej. Vypadáte jako nesnesitelný egoista. Jste drzý. Jste příliš sebevědomý. Kdyby mi bylo o dvacet míň, s radostí bych vám ten ksichtík trochu pomačkal. Zítra ráno tu budete přesně v devět.“

„Ano,“ řekl Roark a vstal.

„Patnáct dolarů týdně. Víc vám dát nemůžu.“

„Ano.“

„Jste normální blázen. Měl jste jít k někomu jinému. Jestli to někdy uděláte, zabiju vás. Jak se jmenujete?“

„Howard Roark.“

„Jestli přijdete zítra pozdě, máte padáka.“

„Ano.“

Roark se natáhl pro své výkresy.

„To tady nechte!“ zaburácel Cameron. „A teď už vypadněte!“

4

„Toohey,“ řekl Guy Francon, „Ellsworth Toohey. Je to od něj docela milé, nemyslíte? Přečtěte si to, Petere.“

Francon se žoviálně natáhl přes stůl a podal Keatingovi srpnové číslo *Nových obzorů*. *Nové obzory* měly na bílé obálce černý emblém zobrazující paletu, lyru, kladivo, šroubovák a vycházející slunce. Vycházely v třicetitisícovém nákladu a jejich čtenáři se označovali za intelektuální předvoj země, což se zatím nikdo neodvážil zpochybnit. Keating začal předčítat z článku Ellswortha M. Tooheyho nadepsaného titulem „Mramor a malta“:

„... Tím se dostáváme k dalšímu pozoruhodnému dílu na obzoru naší metropole. *Nová Melton Building z dílny Francon & Heyer je soustem pro náročné. Tyčí se ve své bílé čistotě coby výmluvný svědek vítězství klasicistní ryzosti a zdravého rozumu. Disciplína nesmrtelné tradice zde posloužila jako kohezní faktor, a dala tak vzniknout stavbě, jejíž krása dokáže zasáhnout srdce každého kolemjdoucího, prostě a srozumitelně. Žádný úchylný exhibicionismus, žádná křečovitá snaha po novosti, žádné orgie nevybitého egoismu. Architekt Guy Francon se dokázal podřídit závazným principům, jejichž nedotknutelnost prokázaly všechny minulé generace mistrů oboru, a zároveň předvést svou vlastní tvůrčí originalitu, a to nikoli navzdory, ale právě díky klasicistnímu dogmatu, jemuž se podřídit s pokorou opravdového umělce. Ostatně, možná stojí za to v souvislosti s tím připomenout, že důsledné dodržování dogmat je jediným základem, na němž lze skutečnou originalitu stavět...*

Důležitější je však symbolický význam takové budovy pro naše vznešené město. Stojíce před její jižní fasádou, nelze si neuvědomit, že římsy, záměrně se opakující s půvabnou monotónností od třetího do osmnáctého patra, ty dlouhé, rovné, horizontální linie jsou zmírňujícím, vyvažujícím prvkem, prvkem rovnosti. Jako by srážely vyčnívající stavbu do roviny prostého pozorovatele. Jsou

to linie země, lidí, širokých mas. Jako by nám připomínaly, že nikdo by se neměl příliš vyvyšovat nad ostatní, že stejně jako tato pyšná konstrukce je všechno v rukou a pod kontrolou kordonů lidského bratrství...

Článek pokračoval dál. Keating ho přečetl do konce a pak zvedl hlavu. „Pane jo!“ vydechl ohromeně.

Francon se šťastně usmíval.

„Docela dobré, ne? A od Tooheyho obzvlášť. Moc lidí ho ještě nezná, ale vsadím se, že ho brzy poznají, dejte na mě. Na to mám nos... Takže o mně nemá až zas tak špatné mínění? A to má jazyk jak břitva, když má pocit, že ho musí použít. Přál bych vám slyšet, jak mluví o ostatních, a to dost často. Znáte ten Durkinův poslední hit? Byl jsem na večírku, kde se o něm Toohey vyjádřil,“ Francon se uchechtl, „vyjádřil slovy: ‚Pokud pan Durkin trpí iluzí, že je architekt, měl by mu někdo připomenout, že kvalifikovaným instalatérům se dnes nabízí spousta pracovních příležitostí.‘ Takhle doslova, a na veřejnosti, představte si!“

„Zajímalo by mě,“ zadumal se Keating, „co asi tak řekne o mně, až to bude aktuální.“

„Co jen může myslet tím symbolickým významem a těmi kordony lidského bratrství? No, jestli mu právě tohle připadá chvályhodné, tak bychom se nad tím měli zamyslet!“

„To je kritikova práce, interpretovat umělcův záměr, pane Francone, třeba i jemu samému. Pan Toohey jen vyjádřil slovy skrytý význam, který jste měl podvědomě na mysli.“

„Jistě,“ přitakal Francon neurčitě. „Aha, myslíte?“ dodal bystře. „To je docela možné... Ano, docela možné... Teď jste na to kápl, Petere.“

„Díky, pane Francone.“ Keating se zvedl k odchodu.

„Počkejte. Kam spěcháte? Dejte si se mnou ještě cigaretu, než se zas pustíme do té každodenní dřiny.“

Francon si s úsměvem znovu pročetl článek. Keating ho ještě nikdy neviděl tak spokojeného; žádný výkres, žádná práce v ateliéru ho ještě nikdy nenadchly tak jako tato slova, která napsal jiný člověk a která byla vytištěna na stránce určené pro oči jiných lidí.

Keating se rozvaloval v pohodlném křesle. První měsíc u firmy byl úspěšný. Nic zvláštního neřekl ani neudělal, a přesto si v ateliéru pomalu začínali zvykat na to, že Guy Francon posílá s oblibou právě pro tohoto nováčka, kdykoli potřebuje něco přinést. Neminul téměř den, aby nestrávil příjemnou vsuvku posezením v kanceláři Guye Francona v uctivé, rostoucí důvěrnosti a neposlouchal Franconovo vzdychání o tom, jak potřebuje mít kolem sebe lidi, kteří mu rozumějí.

Keating se o Guyi Franconovi dozvěděl od kolegů z ateliéru všechno, co se o něm dozvědět dalo. Věděl, že Guy Francon jí střídme a vybraně a rád se svým labužnictvím chlubí, věděl, že absolvoval s vyznamenáním na pařížské École des beaux-arts, že vyženil dost peněz a že jeho manželství nebylo z nejšťastnějších, že puntičkářsky dbá na to, aby jeho ponožky a kapesníček měly vždy stejnou barvu a kravata zásadně odlišnou, že v projektech výrazně prosazuje šedou žulu, že vlastní prosperující žulový lom v Connecticutu, že si udržuje luxusní mládenecký byt vybavený ve slohu Ludvíka XV. a laděný do švestkově modré barvy, že jeho žena pocházela ze vznešeného starého rodu a po smrti odkázala své jmění jejich jediné dceři, které je teď devatenáct a studuje kdesi na střední škole.

Tato poslední fakta Keatinga obzvlášť zajímala. Pokusil se před Franconem jakoby mimochodem prohodit na téma jeho dcery pár opatrných slov.

„Ach, ano...“ přikývl Francon chabě. „Ano, to je pravda...“ Keating zatím od jakéhokoli dalšího bádání v této záležitosti upustil. Franconův výraz svědčil o tom, že z jakéhosi zatím neznámého důvodu je pro něj pomyšlení na dceru bolestné a nepříjemné.

Keating se seznámil také s Luciem N. Heyerem, Franconovým partnerem. Potkal ho v průběhu tří týdnů v ateliéru dvakrát, ale zatím se mu nepodařilo zjistit, čím je vlastně pro firmu důležitý. Heyer vypadal, jako by trpěl hemofilií, ačkoli ji neměl. Byl to vetčný aristokrat s dlouhým, tenkým krkem, bledýma, vypouklýma očima, který s lidmi jednal s ustrašenou vlídností. Byl to potomek jakéhosi dávného rodu a šuškal se, že ho Francon přibral za partnera kvůli společenským kontaktům. Klientům bylo chudáka Lucia líto, obdivovali ho, že vůbec začal budovat profesionální kariéru, a říkali si, že by mu měli udělat radost a nechat si od něj postavit dům. Ty stavěl Francon a nic víc od Heyera nežádal. A všichni byli spokojeni.

V ateliéru si Keatinga oblíbili. Měli pocit, jako by tam s nimi byl odjakživa; vždycky se dokázal s novým prostředím rychle sžít. Přišel jako měkká, slibná houba, připravená nasáknout do sebe ochotně místní atmosféru a náladu. Jeho vřelý úsměv, veselý hlas a nenucené krčení rameny jako by vypovídaly o tom, že si z ničeho nedělá těžkou hlavu, a nebude proto z těch, kteří by někomu něco vyčítali, po někom něco vyžadovali nebo někoho z něčeho vinili.

Teď seděl před Franconem a pozoroval ho, jak čte. Francon na okamžik zvedl hlavu a podíval se na něj. Uviděl před sebou pár očí hledících na něho s bezvýhradným uznáním – a také dva malé zřetelné body opovržení v koutcích Keatingových úst, jako dvě noty výsměchu viditelné těsně před tím, než je člověk zaslechne. Francona zaplavila obrovská vlna spokojenosti. Spoko-

jenosti vyvolané tím opovržením. Uznání ve spojení s moudrým poloúsměvem mu dodávalo nezaslouženou velkolepost. Slepý obdiv by byl pochybný, zasloužený obdiv by ho zatěžoval odpovědností; ale nezasloužený obdiv byl přesně tím, co potřeboval.

„Až půjdete dolů, Petere, zaneste to slečně Jeffersové, aby mi to založila mezi novinové výstřižky.“

Cestou dolů po schodech vyhodil Keating časopis vysoko nad hlavu a obratně jej chytil, rty našpulené do neslyšitelného hvizdu.

V ateliéru zastihl Tima Davise, svého nejlepšího přítele, jak se sklesle hrbí nad jakýmsi výkresem. Tim Davis byl vysoký plavovlasý hoch od vedlejšího stolu, jehož si Keating všiml hned, protože poznal, bez jakéhokoli hmatatelného důkazu, ale s určitostí, s jakou takovéto věci vždycky poznal, že je mezi kolegy v ateliéru oblíbený. Keatingovi se úspěšně dařilo, aby mu byly co nejčastěji přidělovány části projektů, na nichž Davis pracoval. Brzy spolu chodili na obědy a po práci do malého zapadlého baru, kde Keating s upřímným zájmem poslouchal Davisovy výlevy o lásce k jakési Elaine Duffypové, aniž by si z nich později pamatoval jediné slovo.

Tentokrát našel Davise v hlubokém zachmuření, jak žmoulá v puse cigaretu a tužku zároveň. Keating se ho ani nemusel na nic ptát. Jen mu přátelsky nakoukl přes rameno. Davis vyplivl cigaretu a vybuchl. Právě se dozvěděl, že bude muset už potřetí v tomto týdnu zůstat v ateliéru dlouho do večera.

„Zase tu ztvrdnu bůhvíjak dlouho! Jenom kvůli téhle blbě prkotině!“ Praštil do archů rozložených před sebou. „Jen se na to podívej! To abych tu byl do rána! Co mám dělat?“

„To je tím, že jsi tu ze všech nejlepší, Time, potřebuji tě.“

„Na to jim kašlu! Mám dneska rande s Elaine! Jak jí to mám vysvětlit! Už potřetí! Nebude mi to věřit! To už mi řekla minule! Já se na to vykašlu! Půjdu za našim panem Guyem Úžasným a řeknu mu, kam si může ty své plány i s celým svým podnikem strčit! Mám toho plné zuby!“

„Počkej,“ řekl Keating a přitočil se k němu trochu blíž. „Počkej. Vždyť to jde udělat i jinak. Já to za tebe dodělám.“

„Cože?“

„Zůstanu tady a udělám to. Neboj, nikdo nic nepozná.“

„Petere! Ty bys vážně...“

„Jasně. Dneska večer nic nemám. Počkej jen, až všichni odejdou, a pak se vypař.“

„Teda, Petere!“ vydechl Davis nahlodán pokušením. „Jenže když se na to přijde, tak mě vyrazí. Jsi tu příliš krátce, abys to zvládl.“

„Nepřijde se na to.“

„Nemůžu si dovolit ztratit práci, Petere. Ty víš, že nemůžu. Máme se s Elaine brzy brát, a kdyby se něco stalo...“

„Nic se nestane.“

Chvilí po šesté se Davis vykradl z prázdného ateliéru a Keating osaměl u svého stolu.

Skloněn pod jedinou rozsvícenou lampou přešel pohledem po prázdném prostoru tří dlouhých místností, po celodenním shonu nezvykle ztichlých, a cítil, že mu patří, že mu budou patřit se stejnou samozřejmostí, s jakou se teď pohybovala tužka v jeho ruce.

Bylo půl desáté, když práci dokončil, vyrovnal výkresy úhledně na Davisův stůl a opustil ateliér. Kráčel ulicí s pocitem příjemné únavy jako po dobrém jídle. Náhle ho přepadla hrozná osamělost. Musí se o to dnes s někým podělit. Nebylo však s kým. Poprvé zatoužil po tom, aby matka byla tady v New Yorku. Zůstala však ve Stantonu a čekala na den, kdy se syn trochu zmůže a pošle pro ni. Kromě svého čistého, stíněného pokojíku, do něhož se chodilo po třech schodištích slušného malého penzionu na Západní osmadvacáté, neměl dnes večer kam jít. Pár lidí už v New Yorku znal, vlastně znal spoustu lidí, spoustu dívek, s jednou z nich dokonce strávil příjemnou noc, i když na její příjmení by si asi už nevzpomněl, ale nikoho z nich teď vidět nechtěl. A pak si vzpomněl na Catherine Halseyovou.

Poslal jí v den své promoce telegram a od té doby na ni ani nepomyslel. Teď ji potřeboval vidět, zatoužil po ní mocně a okamžitě, jakmile mu v hlavě zazněl první tón jejího jména. Naskočil do autobusu, usadil se na přední lavici prázdného horního patra a na každé křižovatce proklínal červenou, která už tak dlouhou cestu do Greenwich Village jen prodlužovala. S Catherine to bylo vždycky tak; přemýšlel, čím to asi je.

Seznámil se s ní před rokem v Bostonu, kde žila s ovdovělou matkou. Když ji uviděl poprvé, přišla mu obyčejná a nezajímavá, kromě roztomilého úsměvu na ní neshledal nic, čím by ho upoutala a zavdala příčinu, aby ji chtěl ještě někdy vidět. Hned příští večer jí však zavolaal. Z bezpočtu dívek, jež za svých studentských let poznal, byla jediná, s níž se nikdy nedostal dál než k pár polibkům. Mohl mít každou, na kterou pomyslel, a dobře to věděl. Věděl, že může mít i Catherine. Chtěl ji. Milovala ho a nijak se tím netajila, dávala to najevo prostým, bezprostředním způsobem, bez obav či studu, a nežádala ani nečekala od něho nic. Kupodivu toho nikdy nezneužil. Chlubil se děvčaty, která tehdy doprovázel domů, těmi nejkrásnějšími, nejžádanějšími, nejlépe oblékanými, a těšila ho závist spolužáků. Za Catherininu nedbalou neupra-

venost a za to, že by o ni nikdo jiný nestál, se styděl. Ale nikdy se necítil tak šťastný, jako když ji vzal na školní ples. Měl spoustu bouřlivých lásek, kdy té či oné přísahal, že bez ní nemůže žít, a občas na Catherine zapomněl na celé týdny a ona se mu nikdy nepřipomínala. Vždycky se k ní ale vrátil, náhle, nevysvětlitelně, jako dnes.

Její matka, jemná, drobná učitelka, minulou zimu zemřela. Catherine se odstěhovala ke strýčkovi do New Yorku. Na některé z jejích dopisů Keating odpověděl hned, na jiné s odstupem několika měsíců. Ona mu odpověděla vždy obratem, ale během jeho dlouhých odmlk se nikdy sama neozvala, trpělivě vyčkávala. Když na ni vzpomínal, byl si jist, že se jí nikdy nemůže žádná jiná vyrovnat. A pak, v New Yorku, kdy stačilo sednout na autobus nebo zvednout sluchátko a vytočit číslo, si na ni znovu za celý měsíc ani nevzpomněl.

Nikdy, když za ní spěchal jako teď, ho nenapadlo, že by se jí měl předem ohlásit. Nikdy nepřemýšlel o tom, zda ji zastihne doma. Vždycky se vracel takto a ona ho vždycky čekala. Čekala ho i dnes.

Otevřela mu dveře v nejvyšším patře omšelého, honosně okázalého domu z hnědého pískovce.

„Ahoj, Petere,“ přivítala ho, jako by se viděli naposledy včera.

Stála před ním, příliš drobná a hubená, aby vyplnila svršky, jež měla na sobě. Krátká černá sukně se jí od útlého pasu rozšiřovala do zvonu, límec chlapecké košile jí visel zplihle ke straně a odhaloval vystupující výčnělek tenké klíční kosti a příliš dlouhé rukávy zakrývaly její křehké ruce. Dívala se na něj s hlavou mírně nakloněnou na stranu, dlouhé kaštanově hnědé vlasy, ledabyly sepnuté vzadu na krku, vypadaly, jako by byly ostříhané nakrátko, a vytvářely kolem jejího obličeje neforemně štrapatou, vzdušnou, rozčepýřenou svatozář. Oči měla šedé, velké a krátkozraké, ústa pomalu vykoulzila na lesklých rtech jemný, půvabný úsměv.

„Ahoj, Katie,“ řekl.

Pocítil úlevu. Věděl, že se nemusí ničeho bát, tady ani nikde jinde. Cestou se připravil na to, že bude muset začít vysvětlením, jak byl až do této chvíle v New Yorku zaneprázdněn, ale omluvy se teď zdály zcela bezpředmětné.

„Sundej si klobouk,“ řekla, „a na tu židli si radši moc neseď, je trochu rozviklaná, ale v obýváku máme lepší, pojd' dál.“

Obývací pokoj byl zařízen skromně, ale musel uznat, že elegantně a překvapivě vkusně. Všiml si knih – levných polic sahajících až ke stropu a prohýbajících se pod tíhou vzácných svazků, ledabyly naskládaných a evidentně často používaných. Nad úhledně uspořádaným, opotřebovaným pracovním stolem se vyjímal Rembrandtův lept, skvrnitý a zažloutlý, obje-

vený možná v nějakém vetešnictví očima znalce, jenž by se s ním nikdy nedokázal rozloučit, ačkoli částka, kterou by za něj mohl žádat, by pro něj určitě nebyla k zahození. Čím asi tak může její strýc být, zauvažoval. Nikdy se jí na to nezeptal.

Bloumal pohledem po pokoji a cítil za sebou její přítomnost, vychutná- vaje si ten vzácný pocit jistoty. Pak se otočil, chytil ji za paže a políbil ji na měkké, vstřícné rty. Neprojevila ani úlek, ani vzrušení, byla příliš šťastná na to, aby mohla jeho polibek přijmout jinak než jako samozřejmost.

„Hrozně jsi mi chyběla!“ řekl a věděl, že nelže, chyběla mu každý den od chvíle, kdy ji viděl naposled, a nejvíc možná v těch dnech, kdy si na ni ani nevzpomněl.

„Ani ses moc nezměnil,“ konstatovala. „Jen jsi trochu pohubl. Sluší ti to. V padesáti z tebe bude přitažlivý chlap, Petere.“

„To není zrovna lichotka – když se to vezme doslova.“

„Jak to? Jo, ty myslíš, jako že teď přitažlivý nejsi? Ale to přece jsi.“

„To bys mi neměla říkat tak přímo.“

„Proč ne? Vždyť to musíš sám vědět. Já jsem ale myslela na to, jak budeš vypadat v padesáti. Budeš mít šedivé skráně a na sobě šedý oblek – minulý týden jsem viděla jeden takový za výlohou a říkala jsem si, že to by byl přesně on – a budeš slavný architekt.“

„To si vážně myslíš?“

„No jasně.“ Nelichotila mu. Zřejmě si ani neuvědomovala, že by to mohlo znít lichotivě. Konstatovala pouze fakt, příliš samozřejmý na to, aby ho bylo třeba zdůrazňovat.

Očekával, že se ho začne vyptávat. Místo toho byli však najednou zpátky ve starých časech na Stantonu, on se smál, držel ji na klíně a cítil její útlá ramena opřená o svou paži a měkký, spokojený pohled jejích očí. Vzpomínal na to, jaké nosívali plavky, jak jí utíkala oka na punčochách, jak spolu za letních večerů chodívali na zmrzlinu do oblíbené cukrárny – a v duchu si říkal, že je to hloupé tlachání, že má na srdci mnohem důležitější věci, které jí chtěl říct a na které se jí chtěl zeptat; dva lidé, kteří se neviděli celé měsíce, se přece nebaví o takových hloupostech. Jí to ale připadalo úplně normální, jako by si jejich odloučení nebyla ani vědoma.

Nakonec se tedy zeptal jako první on:

„Dostalas můj telegram?“

„Jo, dostala. Díky.“

„Nechceš ani vědět, jak se mi ve městě daří?“

„To víš, že chci. Jak se ti ve městě daří?“

„Ale nějak hrozně moc tě to nezajímá.“

„To není pravda! Chci o tobě vědět úplně všechno.“
„Tak proč se nezeptáš?“
„Protože mi to řekneš sám, až budeš chtít.“
„Asi to pro tebe moc neznamená, vid?“
„Co?“
„Co jsem dělal.“
„Ale... Ano, znamená, Petere. I když vlastně ne, moc ne.“
„To je teda od tebe milé!“
„Protože, víš, na tom, co děláš, zase tolik nezáleží. To, na čem opravdu záleží, jsi ty.“
„Jak já?“
„Prostě ty, jak tu jsi. Nebo někde jinde ve městě. Nebo kdekoli na světě. Já nevím. Prostě jen tak.“
„Ty jsi opravdu blázen, Katie. Neumíš vůbec taktizovat.“
„Co že neumím?“
„Taktizovat. Nemůžeš přece říct chlapovi tak bezostyšně, že jsi do něho celá blázen.“
„Ale já jsem.“
„Ale nemůžeš to říkat nahlas. Nebudeš pak pro muže zajímavá.“
„Já ale nechci být pro muže zajímavá.“
„Pro mne snad ano, ne?“
„Pro tebe snad jsem, ne?“
„Jsi,“ řekl a objal ji pevněji kolem ramen. „Hrozně. Já jsem ještě větší blázen než ty.“
„Pak je všechno v nejlepším pořádku,“ prohrábla mu prsty vlasy, „ne?“
„S tebou je vždycky všechno v nejlepším pořádku, to je na tom to nejzvláštnější... Ale já ti chci vyprávět, co jsem dělal, protože to je důležité.“
„Pověz mi, cos dělal, Petere.“
„Že pracuju u Francona & Heyera, to už víš... Sakra, ty ani nemáš ponětí, co to znamená!“
„Ale mám. Hledala jsem o nich něco v *Kdo je kdo v architektuře*. Píší tam o nich docela hezky. A taky jsem se ptala strýčka. Říkal, že jsou nejlepší v oboru.“
„To si piš. Francon je nejlepší architekt v New Yorku, v celé zemi, možná na celém světě. Postavil už sedmnáct mrakodrapů, osm katedrál, šest nádraží a bůhvíco ještě... Jinak je to ovšem starý hlupák a nabubřelý podvodník, který uplácí, koho může.“
Zarazil se a s ústy otevřenými na ni zíral. O tom mluvit nechtěl. Nikdy předtím si nedovolil na něco takového vůbec myslet.

Nezvrušeně ho pozorovala.

„Vážně?“ zeptala se. „No a?“

„No... a...“ zakoktal se a uvědomil si, že teď už nemůže couvnout, ne před ní. „A to je to, co si o něm opravdu myslím. Vůbec si ho nevážím. A přitom jsem rád, že pro něj pracuju. Připadá ti to normální?“

„Jistě,“ řekla klidně. „Jsi ctižádostivý, Petere.“

„To ti nepřipadám odporný?“

„Ne. Tak sis to přece přál.“

„Jistě, tak jsem si to přál. Vlastně to není zas tak špatné. Je to firma se zvucným jménem, nejlepší ve městě. Dělán svou práci dobře a Francon je se mnou velmi spokojen. Postupuju výš a výš. Myslím, že nakonec to tam můžu dotáhnout, kam budu chtít... Zrovna dneska večer jsem tam vzal práci za jednoho kolegu. Brzy chudák zjistí, že už ho nepotřebují, protože... Katie! Co to říkám?“

„To je v pořádku, zlato. Já to chápu.“

„Kdybys to chápala, pořádně bys mi vynadala a přinutila bys mě, abych to nedělal.“

„Ne, Petere. Já tě nechci měnit. Miluju tě, Petere.“

„Tobě není pomoci.“

„Já vím.“

„Ty to víš? A to říkáš tak klidně? Jako bys říkala: ‚Nazdárek, to je ale krásný večer‘?“

„A proč ne? Proč bych se tím měla trápit? Já tě miluju.“

„Máš pravdu, netrap se. Nikdy se tím netrap! Katie!... Nikdy nebudu nikoho milovat jako tebe...“

„To také vím.“

Držel ji pevně, dychtivě, jako by se její malé, nic nevážící tělo mohlo kdykoli rozplynout. Netušil, proč ho její přítomnost nutí přiznávat věci, které si není schopen přiznat ani sám sobě. Nechápal, kam zmizel ten pocit vítězství, o který se sem přišel podělit. Ale na tom teď nezáleželo. Měl zvláštní pocit svobody – její přítomnost v něm pokaždé uvolnila tlak, jež nedokázal definovat – byl sám – byl sám sebou. Jediné, na čem teď záleželo, bylo hrubé plátno její blůzy, kterou cítil na svém zápěstí.

Pak se jí začal vyptávat, jak se jí v New Yorku žije, a ona se rozpovídala o svém strýčkovi.

„Je skvělý, Petere. Je vážně skvělý. Bohatý moc není, ale vzal mě k sobě, a byl dokonce tak hodný, že mi uvolnil svou pracovnu a teď musí pracovat tady, v obývacím pokoji. Musíš se s ním seznámit, Petere. Je teď někde na přednáškovém turné, ale až se vrátí, musíš ho poznat.“

„Moc rád.“

„Víš, chtěla jsem jít do práce a živit se sama, ale on mi to nedovolil. ‚Zlatíčko,‘ řekl mi, ‚je ti teprve sedmnáct. Chceš, abych se musel sám před sebou stydět? Jsem odpůrcem vykořisťování dětí.‘ Legrační, co? Má spoustu legračních názorů – ani jim všem nerozumím, ale říkají o něm, že prý je hrozně chytrý. Takže mi vnutil představu, že mu dělám laskavost, když se od něj nechám živit, což od něj bylo, myslím, hrozně šlechetné.“

„A co tedy celý den děláš?“

„Teď zrovna nic zvláštního. Čtu si. Knihy o architektuře. Strýček má tony knih o architektuře. Ale když tu je, přepisuju mu na stroji přednášky. Ne že by to viděl rád, myslím, že byl spokojenější s písáčkou, kterou měl, ale mě to těší a on mě nechává. Platí mi to, co dával jí. Nechtěla jsem si nic vzít, ale on na tom trval.“

„Čím on se živí?“

„Ten dělá tolik věcí, že to ani nestačím sledovat. Učí dějiny umění, například, je vlastně něco jako profesor.“

„A kdy chceš začít studovat?“

„No... Totiž... Víš, myslím, že strýčkovi se ten nápad moc nezamlouvá. Řekla jsem mu, jak jsem si to vždycky plánovala a jak jsem byla rozhodnutá si na to sama vydělat, ale on si myslí, že to není pro mě. Ne že by mi to nějak moc rozmlouval, říká jen: ‚Bůh stvořil slona, aby celý život dřel, a komára, aby si jen tak poletoval, a není dobré, už ze zásady, jednat proti zákonům přírody. Ale jestli to opravdu chceš zkusit, zlato...‘ Ne že by byl vysloveně proti, je to na mně, ale...“

„Nenech se odradit.“

„To on by mě nikdy nechtěl od něčeho odrazovat. Jen jsem si říkala, víš, na střední škole jsem nikdy nebyla žádná hvězda a v matematice jsem, lásko, úplné poleno, a tak jsem si říkala... Ostatně není kam spěchat, mám ještě spoustu času na rozmyšlenou.“

„Poslyš, Katie, to se mi vůbec nelíbí. Vždycky jsi mluvila o tom, že chceš jít na vysokou. Jestli ti ten tvůj strýček...“

„Neměl bys o něm tak mluvit. Vůbec ho neznáš. Je to ten nejbáječnější člověk na světě. Nikdy jsem nikoho takového nepoznala. Je tak milý, tak chápavý. A je s ním taková legrace, pořád vtipkuje, kdybys slyšel ty jeho vtipky, všechno, co ti připadalo vážné, najednou vůbec vážné není, když je u toho on, a přesto je to velmi vážný člověk. Víš, mluvívá se mnou celé hodiny, nikdy není příliš unavený a má se mnou nekonečnou trpělivost, vypráví mi o stávkách a o podmínkách, v jakých žijí chudí lidé, o dílnách, kde pracují za hladové mzdy, pořád mluví jen o ostatních, nikdy ne o sobě.“

Jeden jeho přítel mi řekl, že strýček by mohl být klidně bohatý, kdyby chtěl, že hlavu na to má, ale že nechce, peníze ho prostě nezajímají.“

„To snad ani není člověk.“

„Počkej, až ho poznáš. Stejně se chce s tebou seznámit. Vyprávěla jsem mu o tobě. Říká ti ‚Pravítkový Romeo‘.“

„To je opravdu vtipné.“

„Ale ty to nechápeš. On to myslí mile. Takhle on mluví. Uvidíš, že máte hodně společného. Třeba by ti mohl nějak pomoci. Vyzná se trochu i v architektuře. Strýčka Ellswortha si určitě zamiluješ.“

„Koho?“

„Strýčka.“

„Počkej,“ zeptal se Keating přidušeně, „jakže se jmenuje tvůj strýček?“

„Ellsworth Toohey. Proč?“

Ruce mu bezvládně klesly. Nevěřičně na ni zíral.

„Co je, Petere?“

Polkl. Viděla, jak mu na krku poskočil ohryzek. Pak řekl rozhodným hlasem.

„Poslouchej, Katie, já se s tvým strýčkem seznámit nechci.“

„Proč ne?“

„Protože nechci. Ne přes tebe... Ty mě neznáš, Katie. Já umím lidi hrozně využívat. A tebe využívat nechci. Nikdy. Nesmíš mi to dovolit. Ty ne.“

„Využít mě – jak? Co je s tebou? Proč bys to dělal?“

„Řeknu ti to jinak: dal bych nevím co za to, abych se s Ellsworthem Tooheym mohl setkat.“ Ironicky se uchechtl. „Takže on se vyzná trochu i v architektuře, jo? Ty blázínku! Je to v architektuře ten nejdůležitější člověk. Dnes možná ještě ne, ale za pár let určitě bude – zeptej se Francona, v tom se ten starý lišák vyzná. Je na nejlepší cestě stát se Napoleonem kritiků architektury, ten tvůj strýček Ellsworth, stačí ho chvíli sledovat. Za prvé není zas až tak moc lidí, kterým by stálo za to o našem oboru psát, takže on je ten prozíravý, který dokáže vyplnit mezeru na trhu. Měla bys vidět, jak všichni ti mistři u nás hltají každou čárku, která mu vyjde v tisku! A ty říkáš, že by mi třeba mohl i nějak pomoci? Ten mi může udělat jméno, a taky mi je udělá, protože až přijde můj čas, tak se s ním potkám, stejně jako jsem se potkal s Franconem, ale ne tady, ne přes tebe. Rozumíš? Nechci, abys mě s ním seznámila ty!“

„Ale proč ne, Petere?“

„Protože to tak nechci! Protože je to odporné a já to nenávidím, všechno to nenávidím, svou práci i profesi, všechno, co dělám a co budu dělat! Chci tě z toho vynechat. Jsi to jediné, co doopravdy mám. Jen se do toho nepleť, Katie, prosím tě.“

„Do čeho?“

„Já nevím!“

Vstala, zůstala v objetí jeho paží a hladila ho po hlavě zabořené do jejího boku.

„Jak chceš, Petere. Myslím, že ti rozumím. Nemusíš se s ním sejít, dokud nebudeš sám chtít. Stačí, když mi řekneš, až si to rozmyslíš. A klidně mě využij, jestli musíš. To je v pořádku. Tím se na věci stejně nemůže nic změnit.“

Když zvedl hlavu, viděl, že se trochu směje.

„Moc jsi pracoval, Petere. Jsi přetažený. Co kdybych udělala trochu čaje?“

„Vidíš to, úplně jsem zapomněl, že jsem dneska vůbec nevečeřel. Neměl jsem kdy.“

„No vidíš! To je teda výborné! Tak alou do kuchyně a honem, něco ti ukuchtím.“

Když o dvě hodiny později odcházel, cítil se lehce, čistě, šťastně, nic ho netrápilo, nemyslel na Tooheyho ani na Francona. Myslel jen na to, že slíbil přijít zítra zas a že to bude nesnesitelně dlouhé čekání. Ona stála po jeho odchodu u dveří s rukou na klice, které se dotkl, a myslela na to, že možná přijde zítra – anebo za tři měsíce.

„Až dneska skončíte,“ řekl Henry Cameron, „přijďte za mnou do kanceláře.“

„Ano,“ přikývl Roark.

Cameron se prudce otočil a vyšel z ateliéru. Byla to nejdelší věta, jakou Roarkovi za celý měsíc řekl.

Každé ráno přicházel Roark do této místnosti a odváděl zadanou práci, aniž by se mu dostalo jediného slova ohodnocení. Cameron se občas objevil v ateliéru a dlouho stál za Roarkovými zády, nahlížeje mu přes rameno. Vypadalo to, jako by se snažil upřeným pohledem vybočit jistou ruku z její dráhy. Druzí dva projektanti kazili svou práci už jen při pomýšlení na to, že by za sebou měli mít takového strašáka. Roark však jako by si toho vůbec nevšímal. Pokračoval beze spěchu ve své práci a dával si načas i s výměnou tupé tužky. „Hmm,“ zavrčel vždycky Cameron po chvíli. Roark se zdvořile otočil. „Říkal jste něco?“ zeptal se vstřícně. Nato se Cameron beze slova obrátil, zúženými šterbinami očí opovržlivě podtrhl zbytečnost takové otázky a opustil ateliér. Roark se vrátil ke své práci.

„To nevypadá dobře,“ svěřil se Loomis, mladší z projektantů, svému staršímu kolegovi Simpsonovi. „Šéfovi se ten nový nelíbí. Já se mu ale nedivím. Ten se tu dlouho neohřeje.“

Simpson byl starý a bezmocný. Vydržel u Camerona od dob, kdy jeho ateliéry zabíraly tři poschodí, aniž pořádně věděl proč. Loomis, s klacko-

vitou tváří pouličního floutka, tu byl proto, že ho vyhodili z příliš mnoha jiných ateliérů.

Ani jeden neměl Roarka v oblibě. Kamkoli Roark přišel, byl obvykle od prvního okamžiku všem trnem v oku. Tvář měl neproniknutelnou jako dvířka bankovního sejfu; v sejfu bývají uloženy cenné věci a takový pocit nemají lidé rádi. Působil jako chladný, zneklidňující element, jeho přítomnost měla zvláštní charakter – bylo ji zřetelně znát, a přesto vnucovala lidem v téže místnosti dojem, jako by tam vůbec nebyl, anebo možná jako by tam nebyli oni.

Po práci chodíval Roark pěšky domů, do vzdáleného činžovního domu u East River. Vybral si to místo proto, že tu měl za dva a půl dolaru týdně sám pro sebe celé patro, obrovskou místnost pod střechou, která dřív sloužila jako skladiště. Neměla strop a mezi holými trámy dovnitř zatékalo. Zato však měla dvě dlouhé řady oken. Některá z nich byla vyplněna sklem, jiná kartonem, jedna řada se otevírala nad řeku, ta druhá nad město.

Před týdnem vtrhl Cameron do ateliéru a hodil na Roarkův stůl hrubý náčrt venkovského sídla. „Zkuste, jestli z toho dokážete udělat dům!“ vyštěkl a bez jakýchkoli bližších pokynů opět zmizel. V následujících dnech se k Roarkovu stolu nepřiblížil. Roark minulý večer plány dokončil a nechal je na Cameronově stole. Dnes ráno se Cameron objevil, předhodil Roarkovi nějaké návrhy ocelových styčnicků, nařídil mu, aby za ním později přišel, a po zbytek dne už se v ateliéru neukázal.

Ostatní už odešli domů. Roark přetáhl přes svůj stůl staré voskované plátno a vešel ke Cameronovi. Žárovka lampy osvětlovala Cameronovu tvář, jeho vousy protkané třpyticími se bílými vlákny, hřbet ruky, roh odevzaného výkresu a černé čáry na něm, tak výrazné a přesné, jako by to byl reliéf vystupující z papíru.

„Jste propuštěn,“ řekl Cameron.

Roark stál uprostřed místnosti, jednu nohu pokrčenou, ruce volně svěšené podél těla, jedno rameno výš než druhé.

„Ano?“ opáčil klidně a bez hnutí.

„Pojďte sem,“ vyzval ho Cameron. „Posaďte se.“

Roark poslechl.

„Jste příliš dobrý,“ řekl Cameron. „Jste příliš dobrý na to, pro co jste se rozhodl. Nemá to smysl, Roarku. Čím dřív, tím líp.“

„Co tím myslíte?“

„Nemá smysl, abyste mrhal tím, co ve vás je, na ideál, kterého nikdy nedosáhnete, který vám oni nikdy nedovolí uskutečnit. Nemá smysl dělat si z tak úžasného vnitřního potenciálu mučící nástroj. Prodejte ho, Roarku.“

Prodejte ho teď hned. Nebude to sice ono, ale vy ho máte dost. Máte ho v sobě tolik, aby vám zaplatili, a dobře zaplatili, pokud ho využijete tak, jak chtějí. Přistupte na jejich hru, Roarku. Udělejte kompromis. Udělejte ho teď, protože ho budete stejně jednou muset udělat – mezitím si ovšem prožijete peklo, na které budete chtít zapomenout. Vy nevíte, do čeho jdete. Já to vím. Ušetřete se toho. Odejděte. Najděte si někoho jiného.“

„A vy jste to snad udělal?“

„Vy, vy... ty nadutý fracku! Řekl jsem snad, že jsi tak dobrý? Jak si dovoluješ srovnávat se s...“ Zarazil se, protože postřehl na Roarkově tváři smích.

Zadíval se na něj a náhle mu odpověděl také úsměvem. Byl to ten nejbolestnější výraz, jaký kdy Roark spatřil.

„Ne,“ hlesl Cameron, „to neprojde, co? Ne, neprojde... No dobrá, máš pravdu. Jsi tak dobrý, jak si myslíš. Ale musím ti něco říct. Nevím jak. Odvykl jsem si mluvit s lidmi, jako jsi ty. Odvykl? Možná jsem to nikdy nepotřeboval umět. To je možná to, co mě tak děsí. Je asi těžké to pochopit...“

„Já to chápu. Podle mě jen ztrácíte čas.“

„Nebud' hrubý. Protože já už teď s tebou nemůžu jednat hrubě. Poslouchej mě. Můžeš mě vyslechnout a nepřerušovat mě?“

„Ano. Omlouvám se. Nemyslel jsem to tak.“

„Podívej, já jsem ten poslední, za kým jsi měl jít. Když tě tu nechám, spáchám na tobě zločin. Měli tě přede mnou varovat. Já ti nepomůžu. Nebudu ti nic rozmlouvat. Nenaučím tě žádná moudra. Naopak, budu tě v tom podporovat. Budu tě postrkovat dál po cestě, po které už jdeš. Nedo- volím ti, aby ses odchýlil, a bude ti hůř... Copak mě nechápeš? Za měsíc už tě vyhodit nedokážu. Nejsem si ani jistý, že to dokážu teď. Takže se se mnou nehádej a běž. Vypadni odsud, dokud můžeš.“

„A můžu snad? Nemyslíte, že už je příliš pozdě pro nás pro oba? Pro mne bylo pozdě už před dvanácti lety.“

„Zkus to, Roarku. Zkus být jednou trochu rozumný. Je spousta velkých ateliérů, kde tě vezmou, když se jim o tobě zmíním; ať už tě vyhodili ze školy nebo ne. Možná jsem na jejich recepcích terčem posměchu, ale když se jim to hodí, rádi ode mě kradou, a vědí, že já dobrého projektanta poznám. Dám ti dopis pro Guye Francona. Kdysi dávno pro mne pracoval. Myslím, že jsem ho vyhodil, ale to nevádí. Běž za ním. Nebude se ti líbit, ale zvykneš si. A za pár let mi za to poděkuješ.“

„Proč mi tohle všechno říkáte? To mi přece říkat nechcete. Vy sám jste to přece taky neudělal.“

„A právě proto ti to říkám! Protože já jsem to neudělal! Podívej, Roarku, máš v sobě něco, co mě děsí. Nejde jen o tvou práci. Nestaral bych se, kdybys

byl exhibicionista, který se předvádí jako nějaký akrobat nebo šašek snažící se upoutat pozornost. Je to jeden z chytrých triků jít proti davu, bavit lidi podřadnou pouťovou atrakcí a vybírat za to vstupné. Kdyby ti šlo o tohle, pak by mi to bylo jedno. Ale o to ti nejde. Ty máš totiž svou práci rád. Pánbu ti pomáhej, máš ji opravdu rád! A to je to neštěstí. Nosíš to jako cejch na čele, všem na očích. Máš ji rád, oni to vědí a mají tě v hrsti. Prohlédl sis někdy lidi na ulici? Nemáš z nich strach? Já ano. Míjejí tě, mají na hlavách klobouky, nesou si rance. To ale není jejich pravá podstata. Jejich pravá podstata je nenávisť ke každému, kdo má rád svou práci. Takových se oni bojí. Nevím proč. A těm všem se, Roarku, vydáváš napospas.“

„Já si lidí na ulici nevšímám.“

„A všiml sis aspoň toho, co udělali mně?“

„Všiml jsem si, že jste se jich nebál. Proč ode mne čekáte něco jiného?“

„Právě proto!“ Naklonil se dopředu a opřel se pěstmi o stůl. „Proč mě nutíš to říct, Roarku? Vyžíváš se v krutosti? Dobrá, já to řeknu: chceš skončit takhle? Chceš dopadnout jako já?“

Roark se postavil a zůstal stát na rozhraní světla dopadajícího na stůl.

„Pokud někdy na konci života,“ řekl, „budu tím, čím jste teď vy tady, v tomhle ateliéru, budu to považovat za čest, kterou jsem si nezasloužil.“

„Sedni si!“ okřikl ho Cameron. „Nesnáším okázalé řeči!“

Roark se podíval na sebe a pak na stůl, překvapen, že stojí. „Promiňte. Nechtěl jsem vstávat.“

„Tak se posad'. Podívej. Chápu tě. A je to od tebe hezké. Ale ty nevíš, co tě čeká. Myslel jsem si, že když tu strávíš pár dní, tak tě to uctívání hrdinů přejde. Ale vidím, že ti to nestačilo. Sedíš tu a říkáš si, jak je ten starý Cameron skvělý, ušlechtilý bojovník, mučedník v předem prohrané bitvě, a jak rád bys se mnou padl na barikádách a po zbytek života se se mnou straval v zaplivaných jídelnách. Já vím, že teď, v tvých úžasných dvaadvaceti letech, ti to připadá vznešené a krásné. Ale víš, co to doopravdy znamená? Třicet let předem prohrané bitvy, to zní krásně, co? Ale víš, kolik má takových třicet let dnů? Víš, co se v každém tom dni odehrává? Roarku! Máš tušení, o co v nich jde?“

„O tom přece mluvit nechcete.“

„Ne! Nechci o tom mluvit! Ale budu. Chci, abys to slyšel. Chci, abys věděl, co tě čeká. Budou dny, kdy se podíváš na svoje ruce a bude se ti chtít něco popadnout a zlámat v nich všechny kosti, protože ty ruce ti budou připomínat, co všechno by dokázaly, kdybys jim k tomu dal příležitost, a ty tu příležitost nebudeš mít, nebudeš schopen unést své tělo, protože kdesi zradilo tvé ruce. Budou dny, kdy nastoupíš do autobusu a řidič na tebe

vyštěkne, bude po tobě jen chtít pěták, ale ty uslyšíš něco jiného, uslyšíš, že nejsi nikdo, že se ti vysmívá, že to máš vyryté na čele, tu věc, za kterou tě všichni tak nenávidí. Budou dny, kdy budeš stát někde v koutě a poslouchat, jak nějaká kreatura na pódiu mluví o stavění domů, o práci, kterou máš tak rád, a to, co bude říkat, tě přinutí počkat, až někdo vstane a rozmáčkne ho jako štěnici, ale pak uslyšíš, jak mu lidi tleskají, a bude se ti chtít křičet, protože si nebudeš jistý, jestli jsou skuteční oni, nebo ty, jestli jsi v místnosti plné dutých hlav, anebo jestli někdo nevyprázdnil hlavu tobě, ale neřekneš nic, protože zvuky, které bys byl schopen ze sebe vydat, nebudou už jazykem, kterému by v té místnosti někdo rozuměl; ale i kdybys promluvit chtěl, stejně bys nepromluvil, protože by tě umlčeli, tebe, který jim máš o stavění domů tolik co říct! To je to, co chceš?“

Roark seděl nehnutě, obličej řezaný ostrými stíny, černý klín zakusující se do propadlé tváře, dlouhý trojúhelník černé výseče přetínající bradu, oči upřené na Camerona.

„Nestačí?“ zeptal se Cameron. „Fajn. Pak jednoho dne uvidíš na papíře před sebou budovu, která tě srazí na kolena. Nebudeš věřit, že je to tvůj výtvor, ale bude; země ti bude náhle připadat krásná a vzduch zavoní jarem a ty pocítíš lásku k lidem kolem sebe, protože na světě nebude žádné zlo. A vyrazíš s tím výkresem ven, abys ten dům postavil, protože si budeš sto procentně jistý, že ti každý člověk, který ten dům spatří, pomůže. Ale nedo- jdeš daleko. Ve dveřích tě zastaví člověk, který ti přišel odpojit plyn. Ne že bys vařil často, protože většinu peněz jsi spotřeboval na dokončení toho domu, ale přesto sis sem tam něco na plotně ohřál a nezaplatil jsi... No dobrá, to není taková tragédie, čert to vem. Nakonec se ale s tím domem dostaneš až do něčí kanceláře a budeš si spílat, že mu svým tělem zabíráš tolik místa, budeš se snažit vytlačit se z jeho pohledu tak, aby se na tebe nemusel dívat, aby jen slyšel tvůj žadonící, škemrající hlas, který se mu bude plazit u nohou, budeš se sám sobě hnusit, ale bude ti to jedno, jen když tě nechá postavit ten dům, bude ti všechno jedno, budeš ochoten si před ním třeba i roztrhnout břicho, protože když uvidí, co je v tobě, určitě tě nechá dům postavit. On ti ale řekne, že velice lituje, ale tu zakázku právě získal Guy Francon. A ty půjdeš domů, a víš, co tam budeš dělat? Budeš brečet. Brečet jako ženská, jako ožrala, jako zvíře. To je tvá budoucnost, Howarde Roarku. Pořád o ni stojíš?“

„Ano,“ odpověděl Roark.

Cameron sklopil oči, svěsil hlavu, pak ještě víc, hlava mu pomalu klesala v dlouhých, trhavých záškubech; pak se zastavila. Seděl bez hnutí, s rameny shrbenými, rukama volně složenými v klíně.

„Howarde,“ zašeptal, „nikdy jsem to nikomu neřekl...“

„Děkuju...“ řekl Roark.

Trvalo dlouho, než Cameron opět zvedl hlavu.

„Jdi domů,“ hlesl. „Dneska jsi pracoval dlouho. A zítra tě čeká těžký den.“ Ukázal na výkresy venkovského sídla. „Je to dobré. Potřeboval jsem vědět, co v tobě je. Ale takhle by to postavit nešlo. Musíš to předělat. Zítra ti ukážu, co po tobě chci.“

5

Rok u firmy Francon & Heyer vynesl Keatingovi neoficiální titul korunního prince bez portfeje. Ač byl stále zatím jen projektant, stal se Francovým protežovaným favoritem. Francon ho brával na obědy – pro obyčejného zaměstnance nebývalá čest. Volal ho k návštěvám klientů. Přítomnost pohledného mladého muže v architektově kanceláři působila na klienty dobře.

Lucius N. Heyer běžně unavoval Francona otázkami typu: „Kde jsi sehnal toho nového?“, čímž myslel zaměstnance, jenž u firmy pracoval už tři roky. Keatinga si však k údivu všech nejen pamatoval, ale navíc ho při každém náhodném setkání obšťastňoval úsměvem starého známého. Keating s ním jednoho úmorného listopadového odpoledne protrpěl rozvleklou debatu na téma starožitného porcelánu. To byl Heyerův koníček; vlastnil slavnou sbírku, již nastrádal za léta vášnivého sběratelství. Keating projevil v tomto oboru solidní znalosti, ačkoli o starožitném porcelánu slyšel poprvé sotva den předtím a obětoval mu jediný večer v knihovně. Heyera to potěšilo, v ateliéru se totiž o jeho koníček nikdo nezajímal, vůbec si ho tam skoro nikdo nevšímal. Před svým partnerem proto poznamenal: „Že si ale umíš vybrat lidi, Guyi. Toho chlapce – jak se jmenuje? Keating – bychom rozhodně neměli ztratit.“

„To ne,“ odpověděl Francon s úsměvem, „to rozhodně ne.“

V ateliéru se Keating zaměřil na Tima Davise. Práce a výkresy byly jen nepodstatnou rutinou jeho každodenní činnosti. Pravým ztělesněním prvního stupínku jeho kariéry byl Tim Davis.

Davis ho nechával dělat většinu své práce. Nejdříve jen v noci, později částečně i během dne, nejdříve tajně, později veřejně. Ne že by Davis toužil po tom, aby to každý věděl. O to se postaral Keating, a to s náležitým výrazem důvěřivé naivnosti, jednoznačně naznačujícím, že je jen pouhý nástroj, něco jako Timova tužka nebo trojúhelník, a že svou výpo-

mocí Timovu nepostradatelnost spíš podtrhuje, než snižuje, a proto není proč to tajit.

Nejdříve Davis Keatingovi instrukce ke svým výkresům tlumočil, později přijal hlavní projektant jejich dohodu jako samozřejmost a začal chodit místo za Davisem rovnou za Keatingem. Keating byl vždy k dispozici a s úsměvem ujišťoval: „Já to udělám, Tima s těmihle maličkostmi nezatěžujte, já se o to postarám.“ Davisovi se viditelně ulevilo a poddal se tomu; hodně kouřil, povaloval se a s nohama ledabyle obtočenýma kolem trnože stoličky a s očima zavřenýma snil o Elaine. Čas od času prohodil: „Máš to hotové, Petere?“

Na jaře se Davis oženil. Často byl s prací ve skluzu. To se pak vždycky přitočil ke Keatingovi a pošeptal mu: „Ty jsi se šéfem jedna ruka, Petere, prohod' o mně občas dobré slovo, jo? – Aby trochu přimhouřili oko. Bože, kdybys věděl, jak mi zrovna teď leze celá práce krkem!“ A Keating hlásil Franconovi: „Omlouvám se, pane Francone, že ty plány na suterén Murra-yova obchodu byly hotové tak pozdě, ale Tim Davis se včera večer pohádal se ženou, víte, jak to mezi novomanželi chodívá, nebuďte na něj přísný.“ Nebo: „Zase Tim Davis, pane Francone, opravdu se na něj nezlobte, nemůže si pomoci, je teď myšlenkami úplně jinde!“

Když Francon náhodou nahlédl do seznamu výplat svých zaměstnanců, zjistil, že jeho nejdražší projektant je zároveň ten nejnepotřebnější.

A když Tim Davis přišel o práci, nikdo z ateliéru se tomu nedivil. Kromě Tima Davise. Vůbec to nechápal. Rty se mu sevřely hořkostí a vzdorem vůči světu, který bude muset už navždy nenávidět. Měl pocit, že nemá na celém světě jediného přítele, kromě Petera Keatinga.

Keating ho utěšoval, proklínal Francona, nadával na lidskou nespravedlnost, v jakémisi zapadlém baru utratil šest dolarů, aby obměkčil sekretářku jakéhosi podřadného architekta ze svého okruhu známých, a sjednal Timu Davisovi novou práci.

Kdykoli si na Davise později vzpomněl, zahřálo ho to u srdce; podařilo se mu ovlivnit běh jednoho lidského života, vybočit ho z jedné cesty na druhou; lidskou bytost – už to pro něj nebyl Tim Davis, ale živá postava a mysl, vědomá mysl – proč jen se té tajemné věci, jíž se říká vědomí, u jiných vždycky tak bál? – a on tu postavu i mysl svou vůlí změnil. Jednomyslným rozhodnutím Francona, Heyera a hlavního projektanta byly Timův stůl, jeho místo i plat přiděleny Peteru Keatingovi. To však byla jen část zadostiučinění. To všechno, mělo ještě jiný smysl, mnohem hřejivější a neskutečnější – a nebezpečnější. Často a s radostí teď prohlašoval: „Tim Davis? Á, ten! Tomu jsem sehnal práci.“

Napsal o tom své matce. A ona říkala přátelům: „Ten náš Petey je tak obětavý.“

Psal jí pravidelně každý týden. Jeho dopisy byly krátké a stručné, její dlouhé, podrobné a plné rad, které málokdy dočetl až do konce.

Občas se vídal s Catherine Halseyovou. Tenkrát, jak slíbil, za ní nepřišel. Když se ráno probudil a vzpomněl si, co všechno jí navykládal, nenáviděl ji za to, že jí to řekl. Ale za týden se k ní vrátil, ona mu nic nevyčítala a o strýčkovi se nebavili. Vídal ji potom tak jednou za měsíc, někdy za dva, měl radost, že ji zas vidí, ale o své práci s ní nemluvil.

Byl by si o ní rád popovídal s Howardem Roarkem, ale nikdy příliš nepochodil. Dvakrát se u něj zastavil, vyšlapal popuzeně patero schodišť do jeho podkroví, nadšeně se s Roarkem přivítal a čekal, že se mu dostane nějakého ujištění, aniž přesně věděl, v čem vlastně potřebuje ujistit a proč by ho měl ujišťovat právě Roark. Vyprávěl mu o své práci a s upřímným zájmem se vyptával na Camerona. Roark ho poslouchal a na všechno mu ochotně odpovídal, ale Keating měl po celou dobu pocit, jako by v Roarkových nehybných očích narážel na pancéřovou zeď a jako by nemluvili stejnou řečí. Než se zvedl k odchodu, stačil si povšimnout Roarkových otřepaných manžet, sešlapaných bot, záplaty na koleně jeho kalhot, a to ho uspokojilo. Odcházel a v duchu se smál, ale pak na něj vždycky dolehla hrozná tíha, již si nedokázal nijak vysvětlit. Pokaždé se zařekl, že už za ním nikdy nepůjde, a pokaždé, i když si to nedokázal nijak vysvětlit, mu bylo předem jasné, že přijde zas.

„Takže,“ vysvětloval Keating, „na to, abych ji pozval na oběd, se mi ji zpracovat nepodařilo, ale pozítří prý se mnou půjde na tu Mawsonovu výstavu. A o co tedy jde?“

Seděl na podlaze, hlavu opřenou o pohovku, bosé nohy natažené, na sobě volně splývající hedvábné pyžamo Guye Francona.

Otevřenými dveřmi viděl do koupelny, kde se Guy Francon opíral břichem o naleštěnou hranu umyvadla a čistil si zuby.

„To je skvělé,“ zahuhlal Francon do husté pěny zubní pasty. „To bude stačit. Pořád nic nechápeš?“

„Ne.“

„Proboha, Petere, vždyť jsem ti to celé vysvětloval, než jsme včera začali. Pan Dunlop chce své manželce postavit dům.“

„Aha,“ Keating se matně rozpomínal, uhlazuje si rozčuchané černé vlasy z čela. „No jo... už si vzpomínám... bože, Guyi, co jsem to včera pil?“

Mlhavě si vybavoval večírek, na který ho včera Francon vzal s sebou, vzpomínal si na kaviár v ledové míse, na dlouhé dámské šaty z černého tylu

a hezkou tvář paní Dunlopové, ale jak se dostal do Franconova bytu, o tom neměl ani potuchy. Ostatně, absolvoval s Franconem za uplynulý rok tolik večírků a tolikrát skončil u něj, že na tom už ani nezáleželo.

„Nejde o nic velkého,“ pokračoval Francon s kartáčkem v ústech, tvář měl vyboulenou a z pusy mu trčelo zelené držátko. „Nějakých padesát tisíc, jestli jsem dobře rozuměl. Je to samozřejmě jen malá ryba, ale švagr paní Dunlopové je Quimby – víš, který, ten realitní magnát. Protlačit se do téhle rodiny neuškodí, to rozhodně ne. Takže mi na tu zakázku dohlédneš, vid', Petere? Můžu se spolehnout?“

„Jasně,“ přikývl Keating a hlava mu poklesla. „Na mne se můžeš vždycky spolehnout, Guyi...“

Seděl bez hnutí s pohledem upřeným na své bosé nohy a myslel na Stengela, Franconova hlavního projektanta. Nechtěl na něj myslet, ale myšlenky se mu k tomuto tématu vracely automaticky, protože Stengel představoval další stupínek jeho kariéry.

Stengel byl vůči nabídkám přátelství zcela odolný. Dva roky narážely Keatingovy pokusy na ledovou hradbu jeho brýlí. Co si o něm Stengel myslí, bylo veřejným tajemstvím, ale málokdo se to odvažoval opakovat, leda v přímých citacích. Stengel se to nebál říkat nahlas, i když věděl, že za návrhy oprav, s nimiž se mu výkresy vracely z Franconovy kanceláře, stojí právě Keating. I on však měl jedno zranitelné místo – měl v plánu od Francona jednou odejít a založit si vlastní firmu. Už si našel i partnera, mladého architekta, který sice neoplýval velkým talentem, zato však značným dědictvím. Keatingovi to leželo v hlavě. Vlastně nemyslel na nic jiného. Myslel na to i teď, když seděl na zemi ve Franconově ložnici.

Když o dva dny později provázela paní Dunlopovou mezi vystavenými plátny Frederika Mawsona, měl už v hlavě jasný plán. Navigoval ji mezi korzujícími návštěvníky, a když jí občas prsty lehce stiskl loket, dal si záležet na tom, aby jí neuniklo, že jsou jeho oči upřené na její mladý obličej častěji než na vystavené obrazy.

„Ano,“ přisvědčil, když poslušně zírala na krajinu zobrazující vrakoviště a snažila se vyloudit na tváři náležitý výraz obdivu, „skvělá práce. Všimněte si těch barev, paní Dunlopová... Mawson si prý vytrpěl své, než se prosadil. Ale to je stará písnička o umělcově trnité cestě k uznání. Stará a smutná. A v každém umění stejná. Včetně toho mého.“

„Ale, opravdu?“ opáčila paní Dunlopová, která v tu chvíli vypadala spíše jako obdivovatelka architektury.

„Třeba tohle,“ zastavil se Keating před obrazem stařeny sedící na obrubníku a probírající se mezi prsty u nohou, „tomuhle se říká umění coby spo-

lečenský dokument. Něco takového dokáže ocenit jen ten, komu nechybí odvaha.“

„Je to opravdu nádherné,“ podotkla paní Dunlopová.

„Ano, odvaha. Vzácná to vlastnost... Paní Stuyvesantová objevila Mawsona v podkrovní mansardě, kde prý doslova živořil. Pomoci talentovanému mládí je úctyhodný skutek.“

„Musí to být úžasné,“ přisvědčila paní Dunlopová.

„Kdybych byl bohatý,“ prohodil Keating zadumaně, „dělal bych to jako svého koníčka – pořádat výstavy začínajících výtvarníků, financovat koncerty mladých klavíristů, nechat si postavit dům od nadějného architekta...“

„Víte, pane Keatingu, že máme zrovna s manželem v plánu postavit si domek na Long Islandu?“

„Neříkejte! To je roztomilé, paní Dunlopová, že to říkáte zrovna mně. Jste tak mladá, odpusťte mi tu upřímnost. Víte, že tím riskujete, že vám tady začnu vnucovat naši firmu? Anebo jste už rozhodnuta a máte architekta vybraného?“

„Ne, vůbec nejsem rozhodnuta,“ odpověděla půvabně paní Dunlopová, „a vaší firmy bych se tolik nebála. Naopak jsem o firmě Francon & Heyer v posledních několika dnech vážně uvažovala. Slyšela jsem na ni všude jen samou chválu.“

„Děkuji vám, paní Dunlopová.“

„Pan Francon je skvělý architekt.“

„To jistě.“

„Copak?“

„Ale nic. Vůbec nic.“

„Ne, něco jste chtěl říci...“

„Opravdu to chcete slyšet?“

„Samozřejmě.“

„Víte, Guy Francon – to je jen jméno. On sám nebude mít s vaším domem nic společného. Je to sice jedno z profesionálních tajemství, které bych neměl prozrazovat, ale vy máte v sobě cosi, co mě nutí být upřímný. Nejlepší domy, které pocházejí z naší firmy, jsou dílem pana Stengela.“

„Koho?“

„Clauda Stengela. To jméno jste nemohla nikdy slyšet, ale až někdo najde odvahu ho objevit, uslyšíte je často. To on dělá všechny projekty, on je tím géniem v zákulisí, Francon se jen podepisuje a sklízí slávu. Tak to chodí všude.“

„A proč si to pan Stengel nechá líbit?“

„Co mu zbývá? Nikdo mu nedá příležitost se projevit. Znáte lidi, drží se vyšlapané cesty a raději zaplatí za stejnou věc třikrát víc, jen když to má

osvědčenou značku. Odvaha, paní Dunlopová, nedostatek odvahy. Stengel je skvělý umělec, ale všimnout si toho dokáže jen pár vnímavých lidí. Má na to postavit se na vlastní nohy, jen kdyby našel tak výjimečnou osobnost, jakou je třeba paní Stuyvesantová, která by mu dala příležitost.“

„Vážně?“ podivila se paní Dunlopová. „To zní zajímavě! Povězte mi o něm něco víc.“

Řekl jí víc a leccos ještě přidal. Když si prohlédli výstavu Frederika Mawsona a potřásli si na rozloučenou rukou, byla už paní Dunlopová definitivně rozhodnuta.

„Jsem vám moc vděčná, opravdu velice vděčná. Jste si jist, že se to vás ani vaší firmy nedotkne, když mi domluvíte schůzku s panem Stengelem? Neodvažovala jsem se vám to sama navrhnout a skutečně oceňuji, že se na mne za to nezlobíte. Je to od vás opravdu šlechetné a jen málokdo by na vašem místě něco takového udělal.“

Když přišel Keating za Stengelem a řekl mu, že ho paní Dunlopová zve na oběd, Stengel ho beze slova vyslechl, pak prudce trhl hlavou a vyštěkl:

„Co z toho kápne tobě?“

Než na to stačil Keating něco odpovědět, Stengel náhle zaklonil hlavu.

„Aha,“ řekl. „Aha, jo tak.“

Pak se naklonil dopředu, ústa opovržlivě stažená.

„Fajn. Půjdu na ten oběd.“

Když Stengel odešel z firmy Francon & Heyer, aby si otevřel svůj vlastní ateliér a pustil se do stavby Dunlopova domu coby své první zakázky, zlomil Guy Francon pravitko o stůl a zaburácel na Keatinga:

„Ten všivák! Ten proradný všivák! Po tom všem, co jsem pro něj udělal.“

„A cos čekal?“ opáčil Keating, rozvalený v nízkém křesle před ním. „Takový je život.“

„Nejvíc mě žere, jak se o tom mohl ten malý parchant dozvědět? Takhle nám to vyfouknout přímo před nosem!“

„Já jsem mu nikdy nevěřil,“ pokrčil Keating rameny. „Lidská povaha...“

Hořkost v jeho hlase byla upřímná. Nedočkal se od Stengela žádného vděku. Místo toho se s ním Stengel rozloučil jen strohou poznámkou: „Jsi větší všivák, než jsem si myslel. Hodně štěstí. Jednou budeš slavný architekt.“

Tak získal Keating u Francona & Heyera místo hlavního projektanta.

Francon ho při té příležitosti pozval na pár skleniček do jedné klidnější, útulnější restaurace. „Za pár let,“ opakoval pořád dokola, „za pár let to všem ukážeš, Petey... Jsi fajn kluk a mám tě rád a můžu pro tebe leccos... Neudělal jsem snad pro tebe dost? Budoucnost ti leží u nohou, Petey... za pár let...“